
MAISEMASUUNNITTELIJA YMPÄRISTÖTIETOISUUTEEN VAIKUTTAVANA TOIMIJANA

Varhaiskasvatusikäisten lasten ympäristökasvatuksen
puitteiden suunnittelu

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö
Maisemasuunnittelun koulutusohjelma

Lepaa, kevät 2016

Reeta Juvani

Lepaa

Maisemasuunnittelun koulutusohjelma

Tekijä

Reeta Juvani

Vuosi 2016

Työn nimi

Maisemasuunnittelija ympäristötietoisuuteen vaikuttavana toimijana

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli löytää keinoja, joilla maisemasuunnittelija voi luoda toimivia ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittymisen puitteita. Aihetta käsiteltiin varhaiskasvatusikäisten lasten ympäristökasvatusta painottaen. Työn teoriaosassa avattiin ympäristötietoisuuden kehittymisen vaiheita, ympäristökasvatuksen sisältöjä sekä lapsen luontaisia oppimisen tapoja. Opinnäytetyön yhteydessä toteutettiin ympäristökasvatuksen puitteita koskeva kyselytutkimus maisemasuunnittelijoille sekä ympäristökasvattajille. Kyselytutkimuksella kerätty aineisto käsiteltiin laadullisin sisällönanalyysin menetelmin sekä vastausten lukumäärällisiä arvoja tarkastellen.

Teoriapohjaa, kyselyn tuloksia ja omaa maisemasuunnittelullista osaamista soveltaen koostettiin 9 ympäristötietoisuuden kehittymistä tukevaa maisemasuunnittelun näkökulmaa. Näistä suunnittelullisia näkökulmia olivat luonnonmukaisuus, monipuolisuus, liioittelematon turvallisuus sekä maankäytön suunnittelu. Toiminnan kehittämiseen liittyviä näkökulmia olivat asenne, tiedon lisääminen, osallistaminen ja yhteistyö. Näkökulmat sidottiin konkretiaan malliesimerkkien avulla. Työn johtopäätökset muodostuvat näiden näkökulmien kokonaisuudesta ja niiden kokonaisvaltaisesta tarkastelusta.

Avainsanat Maisemasuunnittelu, ympäristötietoisuus, ympäristökasvatus, varhaiskasvatus, ekososiaalinen sivistys

Sivut

59 s. + liitteet 19 s.

Lepaa
Degree programme in Landscape design

Author Reeta Juvani **Year** 2016

Subject of Bachelor's thesis Landscape designer and development of environmental awareness

ABSTRACT

The main objective of this study was to find out, how landscape designers could create functional affordances for environmental education and development of environmental awareness. The theory of the thesis focused on contents of environmental education, development of environmental awareness and children's natural ways of learning. The subject was considered with a focus on children at the age of early childhood education. An inquiry research about environmental education affordances was implemented as a part of the study. The inquiry was sent to landscape designers and environmental educators. The data collection was approached with methods of a qualitative content analysis and a quantitative analysis.

Conclusions were formed by combining the theory, research results and author's own view about landscape design. Conclusions included eight different aspects about developing environmental awareness by landscape design. The aspects about designing were natural environments, versatile environments, unexaggerated safety and land use planning. The aspects about operational models were changing of attitudes, improving of knowledge, involvement and working in collaboration. These aspects were implemented into practical work of landscape designers by demonstrated examples. The final conclusions of this study are formed as a holistic approach to these aspects.

Keywords Landscape design, environmental awareness, environmental education, early childhood education, eco-social civilization.

Pages 59 p. + appendices 19 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	YMPÄRISTÖTIETOISUUS	2
2.1	Ympäristötietoisuuden käsitteestä.....	2
2.2	Ympäristötietoisuuden osa-alueet	4
2.2.1	Arvot, asenteet ja motivaatio	4
2.2.2	Tiedot.....	5
2.2.3	Taidot ja kyvyt.....	6
2.3	Ympäristötietoisuuden rinnakkaiskäsitteitä	6
2.3.1	Kestävä kehitys ja ekososiaalinen sivistyskäsitteys.....	6
2.3.2	Kestävän kehityksen ja ekososiaalisen sivistyskäsitteyksen ulottuvuudet ..	8
2.3.3	Kestävä kehitys ja ekososiaalinen sivistys luonnonvara-alalla	9
3	ELÄMYKSELLISEN YMPÄRISTÖKASVATUKSEN YMPÄRISTÖT	10
3.1	Ympäristökasvatus	11
3.2	Elämyksellisen oppimisen lähtökohdat	12
3.3	Ympäristön merkitys lapsen ympäristötietoisuudelle	12
3.4	Lasten ominaisia oppimistapoja tukevat ympäristöt	13
3.5	Lasten kokemat ympäristötyypit	14
4	KYSELY YMPÄRISTÖKASVATUKSEN PUITTEISTA	16
4.1	Kyselyn ja analyysimenetelmien kuvaus	16
4.2	Kyselyyn valitut ympäristökasvatuksen sisällöt	17
4.2.1	Ympäristökasvatuksen ekologisia teemoja.....	17
4.2.2	Ympäristökasvatuksen taloudellisia teemoja	18
4.2.3	Ympäristökasvatuksen sosiaalisia teemoja.....	18
4.3	Kyselyn tulokset.....	19
4.3.1	Ekologinen kestävyys	19
4.3.2	Taloudellinen kestävyys	21
4.3.3	Sosiaalinen kestävyys	21
4.3.4	Monivalintavastausten yhteenveto	23
4.3.5	Koettu suunnittelun tärkeys	24
4.3.6	Koettu suunnittelun mahdollisuus ja vaivattomuus.....	25
4.3.7	Koetut suunnittelun rajoitteet	27
4.3.8	Turvallisuus ja terveellisyys	27
4.3.9	Maisemasuunnittelijan rooli	29
4.3.10	Parannusehdotusten yhteenveto.....	29
5	POHDINTA.....	31
5.1	Ympäristötietoisuuden kehittämisen näkökulma viheralalla	32
5.2	Suunnittelulliset näkökulmat.....	32
5.2.1	Monipuolisuus	32
5.2.2	Luonnonmukaisuus.....	34
5.2.3	Liioittelematon turvallisuus.....	36
5.2.4	Maankäytön suunnittelu	37
5.3	Toiminnan kehittämisen näkökulmat	39
5.3.1	Tieto.....	39
5.3.2	Yhteistyö.....	40

5.3.3	Osallistaminen ja merkityksellisyys	41
5.3.4	Asenne	42
5.4	Maisemasuunnittelijan roolit.....	43
6	JOHTOPÄÄTÖKSENÄ KOKONAISVALTAISUUS	44
	LÄHTEET	46

Liite 1 Kysely – Maisemasuunnittelijan mahdollisuudet ympäristökasvatuksen puitteiden luojana

Liite 2 Kysely – Kysely maisemasuunnittelusta ympäristökasvattajille

1 JOHDANTO

Ympäristöt, joita viheralalla suunnitellaan, luovat fyysiset puitteet ihmisten ympäristötietoisuuden kehittymiselle. Se mitä on ympäristössä, on tavalla tai toisella kehossa ja mielessä. Tämä näkemys liittyy filosofi ja psykologi Lauri Rauhalan monialaisesti tunnustettuun ihmisen olemassaolon malliin, jonka mukaan olemassaolevaksi tullaan ympäristön ehdoilla. (Aura, Horelli & Korpela 1997, 18). Tähän näkemykseen nojaten ympäristön suunnittelulla voidaan ohjata ihmisiä kohti kehittyneempää ympäristötietoisuutta. Ympäristöjä suunnittelevat ammattikunnat ovat osaltaan vastuussa siitä, millaiset ympäristösuhteen kehittymisen mahdollisuudet erityisesti kaupungeissa asuvilla lapsilla on.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on löytää sellaisia maisemasuunnittelijan vaikutuksen piirissä olevia asioita, joilla voidaan luoda toimivia ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittymisen puitteita. Ympäristötietoisuus ei haasteellisesti määriteltävästä luonteestaan johtuen ole helpoin mahdollinen mitattava tekijä, tavoite tai ylipäättään tarkasteltavien vaikutusten alainen muuttuja. Ympäristötietoisuuteen liittyy arvoihin ja motivaatioon, tietoihin ja taitoihin sekä ympäristön ekologisiin ja inhimillisiin ulottuvuuksiin liittyviä kysymyksiä. (Järvikoski, 2011, 8-11.) Aiheen laaja-alainen käsittely tarkentuu opinnäytetyössä vähittelen varhaiskasvatusikäisten lasten ympäristökasvatukseen ja sen fyysisen ympäristön ympäristökasvatuspuitteiden kehittämiseen.

Maisemasuunnittelijan osaamisen syventämisen kannalta on tässä opinnäytetyössä nähty olennaiseksi avata ympäristötietoisuuteen liittyviä käsitteitä sekä lasten oppimisen ja ympäristön kokemisen tapoja. Toimivien ympäristökasvatuksen puitteiden selvittämiseksi toteutettiin opinnäytetyön osana kyselytutkimus maisemasuunnittelijoille sekä ympäristökasvattajille. Teorian ja kyselyn pohjalta maisemasuunnittelijoille luotiin listaus suunnittelun ja toiminnan kehittämisen näkökulmista ja niihin sisältyvistä konkreettisista keinoista.

Tietokirjailija Richard Louv (2005, 3) toteaa, että nykyajan lapset ovat ensimmäinen sukupolvi, joka kasvatetaan ilman merkityksellistä yhteyttä luontoon. Ilmiö on maailmanlaajuinen yhä kiihtyvän kaupungistuminen ja virtualisoitumisen aikakaudella. Lapsuuden kokemukset vaikuttavat paljon siihen, kuinka maailmaan suhtaudutaan aikuisina – perusta luonto- ja ympäristösuhteelle luodaan varhain. Tällaisessa tilanteessa päiväkotien, koulujen ja muiden arjen ympäristöjen merkitys on valtava. (Sahi 2014, 5; Cantell 2011, 332.)

Ympäristötietoisuuden kehittämisellä ja ympäristökasvatuksella tavoitellaan vastauksia kestävyyskriisin lieventämiseen: Nykyään maailman väestö kuluttaa vuodessa 1,5 maapallon luonnonvarat. Jos kaikki kuluttaisivat suomalaisten tapaan, tarvittaisiin 3,5 maapallon resurssit. Ennustetaan, että vuonna 2050 maailman väestöstä 70 prosenttia asuu kaupungeissa.

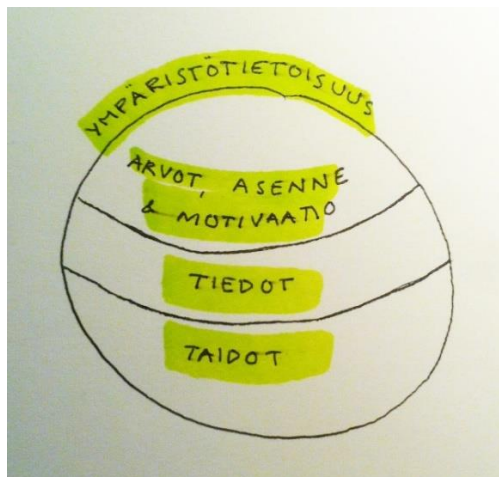
(Kiiski-Kataja 2016, 38-40). Suomalaisista vastaava osuus asuu kaupungeissa jo nyt (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013). Yhtenä tämän hetken aiheellisimmista ympäristösuunnittelun näkökulmista voidaan pitää seuraavaa: millaisen mahdollisuuden ympäristötietoisuuden kehittymiseen ja ympäristövastuulliseen käyttäytymiseen kaupungit ympäristöinä tarjoavat? Näitä puitteita voidaan luoda joko tietoisesti ympäristötietoisuuden vahvistamiseen pyrkien tai pahimmillaan tiedostamattomasti sitä merkittävästi heikentäen.

2 YMPÄRISTÖTIETOISUUS

Työn teoreettisessa osassa käydään läpi aiheeseen liittyviä käsitteitä ja kokonaisuuksia. Itse tarkoituksena ei ole täsmällisimpien käsitteiden nimeäminen, vaan aiheen moniulotteisuuden hahmottaminen. Työn ensisijaisena tavoitteena on toimivimpien ympäristökasvatusta ja ympäristötietoisuuden kehittymistä tukevien maisemasuunnittelun keinojen löytäminen. Yhtenevät käsitykset termeistä ja kokonaisuuksista ovat keino toimintatapojen sujuvampaan kehittämiseen.

2.1 Ympäristötietoisuuden käsitteestä

Ympäristötietoisuus on tema, jota pidetään yhtenä ympäristökasvatuksen tavoitteena ja kestävän kehityksen osatekijänä. Käsitteenä ympäristötietoisuus on monitulkintainen – yhdyssana, jonka molemmat osat ovat jo itsessään merkitykseltään haastavia ja jossain määrin kiisteltäviä. (Cantell & Koskinen 2004, 78; Järvikoski 2001, 7.) Ympäristötietoisuus itsessään voidaan nähdä kokonaisuutena, joka kehittyy arvojen, asenteiden ja motivaation yhdistyessä tietoon sekä taitoon toimia. Yleensä hyvin kehittynyt ympäristötietoisuus ilmenee oman toiminnan ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen ymmärtämisenä: vessasta katoava jätevesi ei siirry toiseen todellisuuteen, vaan ulottaa vaikutuksensa jätevedenpuhdistamojen energian ja kemikaalien kulutukseen, järvien hormonimääriin ja puhtaan käyttöveden rajojen lähestymiseen.

Kuvio 1. Ympäristötietoisuuden kehittymisen osat

Ympäristötietoisuutta tarkasteltaessa on oleellista tiedostaa, että ei ole olemassa vain yhtä oikeanlaista tapaa toimia ympäristöä huomioivasti. Ympäristötietoisuus ilmenee monin erilaisin ajattelutavoin ja toiminnan muodoin: ekokylän perustaja ja vihreään liiketoimintaan panostava sijoittaja voivat molemmat kokea toimivansa hyvin ympäristövastuullisesti. Toiminta voi yksittäisenkin henkilön kohdalla vaihdella vallitsevasta ympäristöstä ja sosiaalisesta vaikutuspiiristä riippuen. (Harju-Autti 2011, 8, 17–19; Järvikoski 2001, 19.)

Tässä opinnäytetyössä nojataan ympäristön määrittelyn osalta Järvikosken (2001, 7) esittelemään näkemykseen, jossa ympäristö rajataan koskemaan fyysistä ympäristöä. Fyysiseen ympäristöön katsotaan kuuluvaksi luonnon-ympäristö sekä inhimillinen ympäristö. Tällöin ympäristön käsite laajenee ekologisen ja luonnontieteellisen ympäristön lisäksi kattamaan myös sosiaaliset, yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset ulottuvuudet. Ihmisen henkilökohtainen ympäristö muodostuu monista tekijöistä. Esimerkkeinä voidaan mainita elämää ylläpitävät tekijät kuten ilma, vesi, saatavilla oleva ravinto ja vallitseva ilmasto. Yleisimmin mielletty ympäristö muodostuu rakennuksista, kaupunkirakenteista, puistoista ja metsistä. Ympäristöä voidaan kokea tiloina, näkyminä, suojina, kulkuväylinä, tuoksuina ja ääninä. Inhimilliseen ympäristöön kuuluvat muun muassa sosiaalinen vuorovaikutus, media, toiminnan vapaus, instituutiot ja itseilmaisun mallit.

Kuvio 2. Fyysisen ympäristön ulottuvuudet

Ympäristötietoisuus ei ole ympäristökasvatuksellisista tavoitteista ainoa. Tässä opinnäytetyössä päätetään tukeutua ympäristötietoisuuteen peruskäsitteenä, johon muut ympäristökasvatuksen tavoitteet johtavat tai josta ne edelleen kehittyvät. Tällaisia tavoitteita ovat muun muassa ympäristöherkkyys ja luontosuhde, jotka ovat tärkeitä lähtökohtia ympäristötietoisuuden kehittymiselle. (Jeronen & Kaikkonen 2001, 25). Parhaimmillaan luontosuhteen ja ympäristöherkyyden muodostamaan kokonaisuuteen sisältyvät ympäristöön kohdistuvat positiiviset tunteet, empatia, aistiminen ja kiinnostuneisuus.

Edellä mainittujen ympäristökasvatuksen tavoitteiden lisäksi merkityksellisiä ovat myös ympäristökasvatuksen toiminnalliset tavoitteet. Toiminnallisuuden puitteissa kehittyvät ympäristövastuulliset taidot sekä voimaantumisen tunteet eli omiin vaikuttamisen mahdollisuuksiin uskomisen. (Jeronen & Kaikkonen 2001, 25.) Alan tutkijoiden mukaan toiminnallisuus ei ole yksiselitteisesti yhteydessä ympäristötietoisuuden käsitteeseen. Vuonna 2011 toimitettu kirja, *Ympäristötietoisuus – Suomalaiset 2010-lukua tekemässä*, kuitenkin esimerkein pyrkii osoittamaan, kuinka ympäristötietoisuus on vahvasti kytköksissä käytännön toimintaan. Yksi kirjan viesteistä on, että globaaleihin ympäristöongelmiin voidaan löytää ratkaisuja, jotka saavat alkunsa paikallisista, yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen toimista. Kirjan artikkelit kertovat, kuinka paikkakuntakohtaiset hankkeet voivat todella levitä maailmanlaajuisiksi ilmiöiksi ja innovaatioiksi.

2.2 Ympäristötietoisuuden osa-alueet

2.2.1 Arvot, asenteet ja motivaatio

Arvot ja asenteet sekä niiden herättämä motivaatio ovat merkittävä osa ympäristötietoisuutta. Arvot ovat asenteita vakaampia, valintoja ohjaavia taipumuksia, jotka koskevat laajoja kokonaisuuksia. (Harju-Autti 2011, 9.) Ympäristökasvatuksen sanotaan olevan ennen kaikkea arvokasvatusta – houkuttelua omien arvojen tarkasteluun sekä hyvän elämän käsitteen pohdintaan (Lillunen & Kurtio 2007, 2). Valmiiden arvomallien sijaan tulisi Ahon (1987) mukaan opettaa sellaisia tietoja ja taitoja, joiden pohjalta oppija voi itse rakentaa ja jäsentää omaa arvomaailmaansa. (Hämäläinen & Riihimäki 2001, 7.)

Arvoina kestävä kehitys ja ympäristövastuullisuus ovat suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä yleisesti hyväksyttyjä. Niiden toteutumista määrittelevät yksilöiden henkilökohtaiset näkemykset, tietämys sekä mahdollisuuksia sanelevat ympäristön puitteet. Yhteisöihin mahtuu niin innovatiivisia edelläkävijöitä kuin perinteidenkin kunnioittajia, joiden arvot, asenteet ja motivaatio kehittyvät yksilöllisillä tavoilla ja aikatauluilla. Haluttuihin arvomuutoksiin kantavia tekijöitä ovat Lybäckin (2002) mukaan sosiaalisen ympäristön kannustava asenne, rutiineista irtautumisen kyky, mahdollisuus sisäistää tarpeellista tietoa itselle sopivassa tahdissa sekä usko omien toimien merkityksellisyyteen (Virtanen 2006, 103.)

Etsittäessä keinoja, joilla voitaisiin kannustaa ihmisiä kohti kehittyneempää ympäristötietoisuutta, Salonen nostaa (sähköpostiviesti 6.5.2016) merkitykselliseksi motivaation. Arto Salonen on kasvatustieteen tohtori ja kokonaisvaltaista kestävää hyvinvointia ja oppimista tutkiva dosentti. Hänen mukaansa on tärkeää kysyä, miksi ihminen tekee sitä mitä tekee ja mikä ihmistä vie. Motivaatio on vahva voima, joka saa ihmisen liikkeelle monella eri tasolla. Vahva se on myös poissa ollessaan, jolloin sen puute saa minkä tahansa tekemisen tuntumaan ylitsepääsemättömän raskaalta. (Lonka 2014, 167-168.) Salosen mukaan yksi tämän hetken puhuttelevimmista motivaatioteorioista on itseohjautuvuuden teoria. Tämän Decin ja Ryanin (2000,

227-163) kuvaaman teorian mukaan ihminen motivoituu kolmen asian toteutuessa:

- **Kokemus omaehtoisuudesta** – Jokaisella on halu vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja arkeen – tehdä sitä, mitä itse haluaa. Omaehtoisuudella ja itseohjautuvuudella ei tarkoiteta kuitenkaan riippumattomuutta muista ihmisistä, vaan ihmisten välillä säilyy positiivinen keskinäisriippuvuus. Vastakohta omaehtoisuudelle on ihmisen ulkopuolelta tuleva alistaminen ja pakottaminen
- **Kokemus osaamisesta** – Ihmiselle luontevaa on pyrkimys kehittyä, luoda uutta ja kokea osaavansa. Hyvässä yhteisössä jäsenet auttavat toisiaan loistaamaan omalla osaamisellaan. Vastakohta osaamisen kokemukselle on kokemus mitättömyydestä ja aikaansaamattomuudesta.
- **Kokemus osallisuudesta** – Jokainen ihminen tavoittelee yhteyttä muiden ihmisten kanssa. Yhteys muihin luo elämään merkityksellisyyden tunnetta ja auttaa liittämään omat pyrkimykset osaksi laajempaa kokonaisuutta.

Tämän motivaatioteorian vahvuus voidaan nähdä siinä, että edellä mainitut motivaatiotekijät ovat yhteisiä kaikille ihmisille iästä, sukupuolesta, kulttuurista, taloudellisesta asemasta ja ympäristöstä riippumatta. (Salonen, sähköpostiviesti 6.5.2016.)

2.2.2 Tiedot

Ihminen vastaanottaa jatkuvasti informaatiota ympäristöstään ja omista vaikutuksistaan siihen. Tämä informaatio muuntuu herkistymisen, harkinnan ja yleissivistyksen lomassa syvemmäksi tiedoksi ja kokonaisuuksien ymmärrykseksi. Ympäristötietoinen ihminen hahmottaa ekologisten ongelmien syy-seuraus-suhteita ja käsittää ympäristön itseään läheisesti koskevat tekijäksi.

Ympäristövastuullisen eli ympäristöä huomioivan toiminnan toteutumiselle olennaista on tieto yhteiskunnan rakenteellisista ja ympäristön konkreettisista mahdollisuuksista niin pienissä kuin suurissakin mittakaavoissa: Mistä löytää puiston lähin roska-astian? Minkä vuoksi suosia pyöräilyä? Kuinka ajaa eteenpäin omia ympäristöpoliittisia oivalluksia? Tiedon ja toiminnan välinen suora yhteys on kuitenkin lukuisien tutkimusten mukaan hyvin hatarata. Harju-Autin mukaan useat ympäristöihmiset luottavat liiallisesti lisääntyvän tiedon muuttavan ihmisten toimintatapoja. On tiedostettava, että tieto itsessään ei aikaansaa toimintaa. Se lisää yksilön potentiaalia toimia jatkossa ympäristöä huomioiden. (Harju-Autti 2011, 11–14.)

Willamon kanssa käydyssä keskustelussa (haastattelu 10.5.2016) yhdeksi ympäristötietoisuuden lisäämisen näkökulmaksi nousi havainnollistaminen – erityisesti ihmisen toiminnan vaikutusten. Risto Willamo on ympäristösuojelutieteiden kokonaisvaltaisuudesta väitellyt ja ympäristökasvatukseen perehtynyt ympäristönsuojelutieteiden opettaja ja tutkija. Hänen mukaansa

kaupunkiasuminen luo todellisen haasteen ympäristötietoisuuden kehitymiselle ruuan löytyessä kaupasta, veden tullessa hanasta, jätevesien kado- tessa pöntöstä ja luonnon etääntyessä näköpiiristä. Siisti ja ylläpidetty kau- punkikuva pitää helposti yllä mielikuvaa saasteettomuudesta ja ongelmattomuudesta. Toisin sanoen suuri osa ihmisistä on todella vieraantunut luon- nosta. Tällöin omien vaikutusten huomaamiseen tarvitaan oivaltavia ha- vainnollistamisen keinoja, jotta saavutetaan perusteellinen ymmärrys omasta roolista suhteessa ympäristöön. Kaupungit Willamo näkeen ihmisen ympäristövaikutusten havainnollistamiseen hyvinkin toimivina ympäris- töinä. Harvoin kaupunkoja kuitenkin herätään tarkastelemaan tästä näkö- kulmasta.

2.2.3 Taidot ja kyvyt

Ihmiset voivat olla motivoituneita toimimaan ympäristöönsä huomioivasti, tietää paljon ympäristöasioista ja tuntee teoriassa vaikuttamisen mahdolli- suutensa. Jotta tämä kaikki lopulta jalostuisi todelliseksi toiminnaksi, tarvi- taan lisäksi käytännön taitoja ja kykyjä. Usein nämä opitaan ihmiseltä toi- selle. Ajan myötä taito helpottuu ja pyörällä ajon tapaan automatisoituu. Jotta uudet toiminnan tavat kuitenkin muuntuisivat harjoiteltaviksi taidoiksi ja järjestelmällisiksi toimintatavoiksi, tulee niiden olla toteutettavissa mah- dollisimman vaivattomasti. Ympäristöön luoduilla mahdollisuuksilla voi- daan merkittävästi kannustaa ihmisiä kohti ympäristövastuullisten taitojen omaksumista. (Harju-Autti 2011, 8, 13-14.)

Osallisuus ja osallistaminen nousivat Koskisen (haastattelu 12.5.2016) kanssa käydyssä keskustelussa tärkeäksi ympäristötietoisuuden lisäämisen näkökulmaksi. Sanna Koskinen on lastentarhanopettaja, nuorten osallista- misesta väitellyt ympäristökasvatuksen tutkija ja ympäristötieteilijä. Osal- lisuudella ja osallistamisella tarkoitetaan vuorovaikutteisia prosesseja, joissa alueen käyttäjien toiveet, tunteet ja ajatukset otetaan alueen kehittä- misessä ja käytössä huomioon. Suunnittelijan tehtävänä on pohjustaa tilan- netta ja kannustaa osallistettavia ryhmiä rohkeaan ideointiin. Koskisen mu- kaan jo muutamalla tapaamisella ja osallistamisen menetelmällä voidaan saada aikaan todella paljon hyvää. Osallistettavien ryhmien päästessä vai- kuttamaan ympäristöönsä, kasvaa sitä kohtaan tunnettu arvostus sekä taito toimia ympäristöön vastuullisesti vaikuttaen.

2.3 Ympäristötietoisuuden rinnakkaiskäsitteitä

Tässä luvussa tarkastellaan kestävän kehityksen sekä ekososiaalisen sivi- lityskäsityksen käsitteitä sekä näiden osa-alueita. Molemmat käsitteet voi- daan nähdä ympäristötietoisuudelle jossain määrin rinnakkaisina.

2.3.1 Kestävä kehitys ja ekososiaalinen sivistyskäsite

Kestävä kehitys on käsite, josta on esitetty monenlaisia määritelmiä sekä mielipiteitä. Yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä ympäristökasvatuksen käsitteistössä se on yleistynyt kuvaamaan yksilöiden ja yhteisöjen toimin-

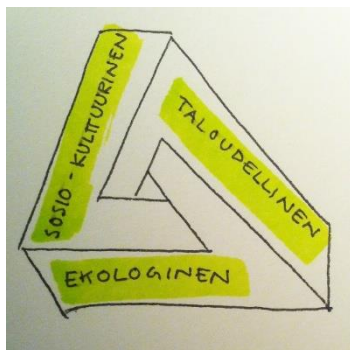
nan muutoksia, jotka pyrkivät takaamaan terveelliset, turvalliset ja oikeudenmukaiset elämisen mahdollisuudet nykyisille ja tuleville sukupolville sekä turvaamaan ympäristön kantokyvyn ja kulttuurien monimuotoisuuden (Finto 2015a). Kestävän kehityksen kolme yleisesti hyväksyttyä toiminnallista ulottuvuutta ovat ekologinen, taloudellinen ja sosio-kulttuurinen kestävyys. (Drexhage & Murphy 2010, 6; Ympäristöministeriö 2015).

Kestävä kehitys on paikallista, alueellista ja maailmanlaajuista ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti eheyttävää muutosta, jonka tavoitteena on nykyisten ja tulevien sukupolvien todellisten tarpeiden optimaalinen tyydyttäminen ja siinä mielessä hyvä elämä.

Mauri Åhlberg

Mauri Åhlberg on biologian ja kestävän kehityksen kasvatuksen professori. Opetusministeriön julkaisussa Åhlberg (2006, 28-29) toteaa, että on hyvät biologiset perusteet siihen, että ihmiskunnan kannattaisi pyrkiä kestäväan kehitykseen. Tiedetään että biosfäärissä, maapallon elämän kehässä, tapahtuu ihmislajin aiheuttamia dramaattisia muutoksia. Myös ihmisten riippuvuus muusta biosfääristä hengitettävän hapen, puhtaan veden ja ravinnon ja uusiutuvien luonnonvarojen suhteen on kiistämätön. Elämää ylläpitävien tekijöiden lisäksi hyvän elämän ja virkistytymisen perustana biosfäärin ekologiset systeemit ovat korvaamattomia. Kestävän kehityksen oppiminen on Åhlbergin mukaan ihmiskunnan suurin oppimishaaste. Suomen Opetusministeriö on myös määritellyt kestävän kehityksen tärkeäksi koulutuspoliittiseksi painopistealueeksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö n.d.).

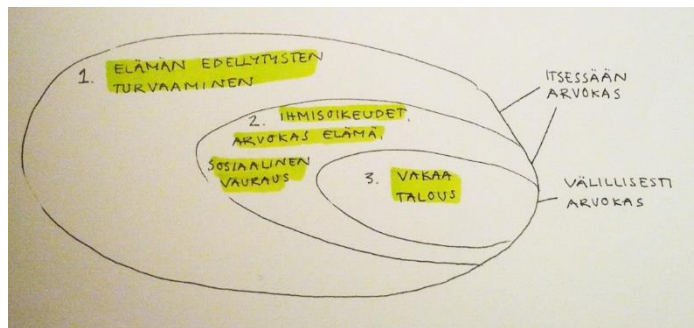
Kestävän kehityksen käsitettä käytetään niin aidoissa ja eettisissä yhteyksissä kuin pinnallisissa, julkisuuskuvaa kiillottavissakin tarkoituksissa. Hesselink sekä muut (2000) ovat tutkineet, että ympäristökasvattajat suhtautuvat kestävän kehityksen kasvatukseen hyvin vaihtelevin tavoin, niin myönteisesti kuin kriittisesti. Käsitettä tutkineet ja sitä kritisoineet Jickling ja Wals (2008), Kopnina (2012) ja Schindel Dimick (2005) nostavat keskusteluun seuraavat ongelmat: Kestävän kehityksen tavoitteet tulevat suoraan poliittisesti ja taloudellisesti värityneeltä Yhdistyneiden Kansakuntien hallintotasolta. Kestävän kehityksen sisältöä ei tarkastella riittävän kriittisesti ja sen agendat painottavat huomattavasti enemmän ihmisen hyvinvointia ja talouskasvua, kuin luonnon hyvinvointia. (Vuohensilta 2015, 30-32.)

Kuvio 3. Kestävän kehityksen ulottuvuudet

Ekososiaalisen sivistyskäsityksen omaava ihminen ottaa ekologiset ja sosiaaliset kysymykset huomioon jokapäiväisessä toiminnassa ja pyrkii rakentamaan kestäväää tulevaisuutta. Ekososiaaliseen sivistykseen sisältyvät ajattelun taidot, kriittisyys sekä kyky asettua muiden asemaan. (Finto 2015b.) Tässä sivistyskäsityksessä ekologisten, sosio-kulttuuristen ja taloudellisten ilmiöiden asettelu selkeään tärkeysjärjestykseen: Ilman ekologista perustaa ja elinvoimaista luontoa ei voi olla sosiaalista elämää. Ilman yhteisöjä ja yhteiskuntia ei voi olla olemassa taloutta. Luonnon kantokyvyn kunnioittaminen on ekososiaalisen sivistyskäsityksen mukaan olennaisinta, mitä inhimillisen elämän jatkumiseen tarvitaan. Käsitykseen kuuluu vahva kritiikki vallalla olevaa markkinaehtoista sivistyskäsitystä ja lyhyen aikavälin talouskasvua tavoittelevaa kulttuuria kohtaan. (Salonen & Bardy 2015, 6.)

Ekososiaalinen sivistys tarkoittaa sivistystä, johon liittyy inhimillisen kasvun kautta saavutettu ymmärrys ihmisen vapauksista ja vastuista, jotka perustuvat riippuvuuteen luonnosta ja toisista ihmisistä (Finto 2015b).

Kuvio 4. Ekososiaalisen sivistyksen ulottuvuudet ja tärkeysjärjestys (Salonen 2016)

2.3.2 Kestävän kehityksen ja ekososiaalisen sivistyskäsityksen ulottuvuudet

Kestävän kehityksen ja ekososiaalisen sivistyksen ulottuvuuksia tarkastellaan tässä luvussa rinnakkain. Sisältöjen ymmärtäminen auttaa hahmottamaan ympäristötietoisuuden monipuolisuutta ja ympäristökasvatuksen sisältöjen laaja-alaisuutta. Ympäristökasvatus ei ole ainoastaan luontokasvatusta, vaan myös ympäristön sosiaalisia ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia.

Ekologinen kestävyys tarkoittaa biologisen monimuotoisuuden ja toimivien ekosysteemien säilyttämistä sekä ihmisen taloudellisen ja aineellisen toiminnan sopeuttamista luonnon kestävyyskykyyn pitkällä aikavälillä. Ekologisen kestävyysnoudattamisessa tärkeää on varovaisuusperiaatteen noudattaminen: ennen ympäristöön vaikuttaviin toimiin ryhtymistä tulee arvioida ja ehkäistä mahdolliset riskit ja haitat. (Ympäristöministeriö 2015) Ekososiaalisen sivistyskäsityksen tärkeimmäksi asetettu ulottuvuus on ekologisten kysymysten ensisijaisuus. Elämän edellytysten turvaamisen tuleville sukupolville tulisi olla kaiken päätöksenteon ja nykysukupolvien elämäntapojen tärkein kriteeri. Näitä elämän edellytyksiä ovat käytännössä hengityskelpoinen ilma, juomakelpoinen vesi, kasvien pölytys, maan hedelmällisyys, ilmaston vakaus, maa-alueiden asuinkelpoisuus sekä luonnonvarojen kestävä käyttö. (Salonen & Bardy 2015, 6)

Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyyskeskeisenä tavoitteena on taata hyvinvoinnin edellytysten eli ihmisten todellisten tarpeiden optimaalinen turvaaminen nykyisille ja tuleville sukupolville. Sosiaalisen kestävyyskeskeisten haasteita ovat jatkuva väestönkasvu, köyhyys, ruoka- ja terveyden huolto, sukupuolten välinen tasa-arvo ja koulutus. Näihin haasteisiin vastaaminen ja yhteiskunnallinen perushyvinvointi ovat tärkeitä edellytyksiä ekologisen kestävyyskeskeiselle ja siihen liittyvän toiminnan yhteiskunnalliselle hyväksyttävyydelle. (Ympäristöministeriö 2015.) Ekososiaalisen sivistyskesityksen toiseksi tärkeimmäksi ulottuvuudeksi nimitetään ihmisoikeuksien luovuttamattomuus. Arvokkaan elämän mahdollisuudet ja niiden puolustaminen pelkäämisen ihmisen perusteella tulisi nähdä toiseksi lämmän edellytysten turvaamisen jälkeen tärkeimpänä päätöksenteon ja nykysukupolven elämäntapojen kriteerinä. (Salonen & Bardy 2015, 6.)

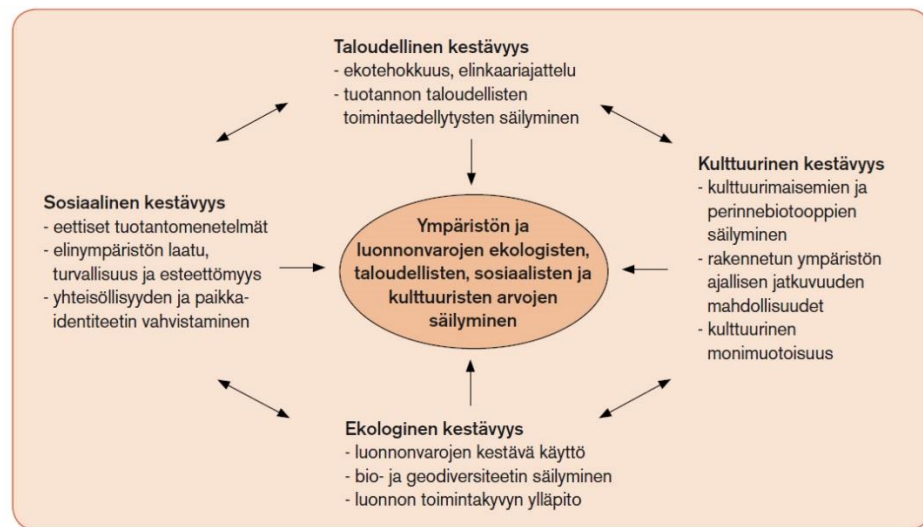
Taloudellinen kestävyys tarkoittaa laadultaan ja sisällöltään tasapainoista kasvua, joka ei perustu velkaantumiseen tai varantojen hävittämiseen pitkällä aikavälillä. Kestävälle pohjalle tukeutuva talous on sosiaalisen kestävyyskeskeisen perusta, joka helpottaa vastaan tulevien haasteiden, kuten väestön ikääntymisen kohtaamista. (Ympäristöministeriö 2015) Vakaan talouden vaaliminen on ekososiaalisen sivistyskesityksen mukaan kolmanneksi tärkein ihmisen toimintaa ohjaava kriteeri. Vakaan talouden perimmäisenä tarkoituksena on turvata mahdollisuus kaikkien ihmisten todellisten perustarpeiden tyydyttämiseen. (Salonen & Bardy 2015, 6.)

2.3.3 Kestävä kehitys ja ekososiaalinen sivistys luonnonvara-alalla

Kestävän kehityksen käsitteen taustalla on vahva yhteys luonnonvarojen käyttöön ja ekologisen ympäristön tilaan. Luonnonvara-alan käytänteillä on näihin asioihin suuri vaikutus, joka voi olla tehokasta niin negatiivisessa kuin positiivisessakin mielessä. Maisemasuunnittelun alalla korostuvat Virtasen (2006, 99-102) mukaan ekologiset periaatteet sekä esteettiset elinympäristön viihtyvyyteen liittyvät tekijät. Anne Virtanen on kestävä kehityksen koulutusta tutkiva ja luonnonvara- ja ympäristöalalla perehtynyt kasvatustieteilijä. Hänen mukaansa maisemasuunnittelijan työssä ympäristövaastuullinen toiminta merkitsee luonnon ekologisten lainalaisuuksien arvostamista sekä ihmisten sosio-kulttuuristen arvojen tunnistamista ja huomioimista. Luonnonvara-alan toimijoiden osaamisen tarpeiksi Virtanen nostaa esiin kestävä kehityksen teemojen luonteen, joka vaatii jatkuvaa uudenlaisten taitojen ja menetelmien omaksumista. Tämän lisäksi hän peräänkuuluttaa ammattialojen rajat ylittävää asiantuntijuutta, jonka avulla pystyttäisiin ymmärtämään ekologisten tekijöiden kytköksiä sosiaaliseen hyvinvointiin, taloudellisiin arvoihin ja kulttuurien säilymiseen.

Salonen ja Bardykin (2016, 7) ekososiaalisen sivistyksen artikkelissaan kertovat, ilmenevät elämää ylläpitävät elementit erilaisina yhteen kietoutuneita tapahtumina: ekologia, inhimillisyys ja talous reagoivat toinen toisiinsa kiertäen kehää sekä itseään. Huomattavan tärkeää on näiden yhteen nivoutumisten muistaminen ja keskinäisriippuvuuksien vaikutusten huomioiminen – kokonaisvaltaisuuden ymmärtäminen. Maisemasuunnittelijan on Vir-

tasen (2006, 102) mukaan tärkeää tuntee työssään luonnon elementit ja ympäristön ulottuvuudet niin, että ymmärretään jatkuva muutos, yhteydet eri osatekijöiden kanssa sekä paikallisten ilmiöiden merkitys suuressa mittakaavassa. Yhden muutoksen vaikutukset, esimerkiksi maisemaa muutettaessa voivat yltää pitkälle lajien säilymiseen, ihmisten viihtyvyyteen sekä talouden toimivuuteen. Ekologisten ja sosiaalisten ulottuvuuksien yhtäaikainen tarkastelu sekä elämää ylläpitävien elementtien tärkeysjärjestyksen sisäistäminen luovat yhdessä ekososiaalisen sivistyksen pohjan. Maisemasuunnittelijan kohdalla tällaista keskinäisriippuvuuksien hahmottamista on esimerkiksi rakennettujen ympäristöjen viihtyisyyden ja luonnonvarojen ekologisen kantokyvyn todellinen yhteen sovittaminen (Virtanen 2006, 102).

Kuvio 5. Kestävän kehityksen kytkeytyminen luonnonvara- ja ympäristöalan teemoihin (Virtanen 2006, 99).

3 ELÄMYKSELLISEN YMPÄRISTÖKASVATUKSEN YMPÄRISTÖT

Lasten ympäristökasvatuksen puitteiden suunnittelussa tulisi huomioida lapselle ominaiset tavat toimia ja oppia. Tässä luvussa avataan ympäristökasvatuksen sisältöjä sekä oppimisen ja oppimisympäristöjen lähtökohtia. Näiden asioiden ymmärtäminen on olennaista erityisesti oppimisen ja kasvatuksen ympäristöjä suunnitteleville toimijoille.

Useat hyvän ympäristökasvatuksen näkökulmat voidaan nähdä perustuvan elämyksellisiin ympäristön kokemisen tapoihin. Tästä syystä tässä opinnäytetyössä tarkastellaan ympäristökasvatuksen toteuttamista lähinnä elämyksellisen oppimisen kautta. Elämyksellisen oppimiskäsityksen voidaan katsoa olevan sosio-konstruktivistinen, sillä oppija nähdään aktiivisena ja sosiaalisena toimijana. Näitä käsitteitä avataan myöhemmin tässä luvussa.

3.1 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus on läpi elämän jatkuva oppimisprosessi, joka tukee moniulotteisen ympäristötietoisuuden ja kokonaisvaltaisen ymmärtämisen kehittymistä (Willamo haastattelu: 10.5.2016; Wolff 2004, 19). Käsitteitä ympäristökasvatus ja kestävä kehityksen kasvatus käytetään vaihtelevin tavoin keskinäisinä synonyymeinä sekä toisistaan selvästi poiketen. Tässä opinnäytetyössä käytetään määrittelyä, jossa kestävä kehityksen kasvatusta pidetään osana ympäristökasvatusta. (Vuohensilta 2015, 10.) Ympäristökasvatus nähdään tässä työssä tietoisesti toteutettavana kasvatustyönä ja ympäristötietoisuuden kehittyminen muina ympäristötietoisuutta lisäävien tapahtumisen kokonaisuutena.

Ympäristökasvatuksen taustaa, osia ja tavoitteita on tutkijoiden toimesta pohdittu paljon. Useimpien kohdalla esiin nousevat samat päätelmät, jotka näkemyksestä riippuen nähdään joko hierarkkisina toistensa seurauksellisinä piirteinä tai tasavertaisina ja rinnakkain kehittyvinä. (2004, 77-78)

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on:

1. Kasvattaa tietoisuuteen ekologisten, sosiaalisten, taloudellisten ja poliittisten tekijöiden riippuvuudesta toisistaan kaupunki- ja maalaisympäristössä.
2. Mahdollistaa kaikille sellaisen arvojen, asenteiden, tietojen, sitoutumisen ja taitojen saaminen, joita tarvitaan ympäristön suojeluun ja parantamiseen.
3. Luoda yksilöille, ryhmille ja yhteiskunnille uusia ympäristöön liittyviä toimintamalleja. (Sytnik et al. 1985 - käännös Wolff 2004, 19.)

Kestävä elämäntavan pohjan luominen on yksi valmisteilla olevan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteista. Kun tavoitteet on mainittu kasvatussuunnitelmassa, ei niitä voida ainakaan täysin käytännön kasvatustyössä sivuuttaa. (Kunttu, 2016; Koskinen haastattelu, 12.5.2016)

Pienten lasten kohdalla keskeisimmiksi ympäristökasvatuksen tavoitteista nousivat Koskinen (haastattelu 12.5.2016) kanssa käydyssä keskustelussa:

- luontosuhde, ympäristösuhde ja ympäristöherkkyys
- osallisuus ja voimaantuminen
- ympäristövastuullisten toimintatapojen oppiminen tekemisen kautta.

3.2 Elämyksellisen oppimisen lähtökohdat

Ympäristökasvatusta toteutettaessa ja sen puitteita suunniteltaessa on sisältöjen lisäksi aiheellista pohtia oppimiskäsityksiä. Tietoista pedagogiikkaa ei voida toteuttaa ilman ymmärrystä ihmisen tavasta havainnoida ja oppia asioita. Ympäristökasvatuksessa keskeistä on ihmisen ja ympäristön välinen vuorovaikutus, jonka mahdollisuuksia viheralalla väistämättä luodaan. Näkemystä oppimisesta vuorovaikutuksellisenä ja aktiivisena prosessina tukee sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys. Siinä keskeisenä nähdään se, miten oppija rakentaa tietoa maailmasta. (Cantell & Koskinen 2004, 70.) Kukaan ei siis voi sellaisenaan siirtää informaatiota toiselle ihmiselle, vaan oppiminen on aina aktiivista toimintaa, jossa korostuu ajattelun merkitys. Cantellin ja Koskisen (2004, 70–71) mukaan ihminen havainnoi ja tulkitsee ympäristöä aina aiempien kokemustensa kautta. Oppiessaan ihminen vastaanottaa tietoa aisteillaan, käsittelee sitä ja luo uusia merkityksiä. Se, kuinka ihminen ympäristönsä käsittää, on aina sidoksissa kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin. Jokainen kasvaa yhteisössä ja omaksuu tiettyjä arvoja ja normeja (Cantell & Koskinen 2004, 71.) Sosiaalinen vuorovaikutus on siis yksilön oppimisprosessin kannalta välttämätöntä. Näiden piirteiden sekä ympäristön inhimillisiin ja ekologisiin ulottuvuuksiin liittyvän kasvatuksen välillä voidaan nähdä vahva yhteys.

Ympäristökasvatus voidaan Ojaseen (1995) tukeutuen nähdä onnistuneena, kun se perustuu mielekkäisiin elämyksiin sekä niiden käsittelemiseen (Nordström 2004, 130). Yhtenä maisemasuunnittelijan työtä ohjaavana teemana on toimintojen suunnitteleminen ja sijoittaminen ympäristöön. Noita toiminnot voitaisiin heti suunnitella erilaisina elämyksiä tarjoavina toiminnan mahdollisuuksina. Elämys opetuksessa voi Karppisen (2007, 75-88) mukaan olla esimerkiksi ajatus, tunne, vaikutus, tapahtuma, tehty asia tai monitasoinen tajunnallinen kokemus, johon liitetään oppimisen tavoite. Elämyspedagogiikassa pyritään korostamaan aistien käyttämistä sekä syvälisten tunteiden merkitystä kasvuprosessissa. Tällaisen oppimisen painottamisen voidaan nähdä tukevan erityisesti varhaiskasvatusikäisten lasten ympäristötietoisuuden kehittymisen merkityksellisimpiä osa-alueita – ympäristöherkkyyttä ja vahvaa luontosuhdetta (Cantell & Koskinen 2004, 64).

3.3 Ympäristön merkitys lapsen ympäristötietoisuudelle

Ympäristö itsessään on sekä ympäristökasvatuksen sisältö, että oppimisen väline. Lasten käytössä olevat piha- ja viheralueet voitaisiin osaltaan nähdä huomattavan tärkeinä ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden tukemisen keinoina. (Opetushallitus 2016)

On oleellista huomioida eri ympäristönäkökulmat pyrittäessä hyvään ympäristökasvatukseen. Näistä näkökulmista ensimmäisen muodostaa ekologinen ympäristö ja luonnontieteellisten ilmiöiden tutkiminen. Toinen ja kolmas näkökulma keskittyvät ympäristön inhimillisiin ulottuvuuksiin: Toinen näkökulma korostaa yksilökohtaista ympäristön käsitettä. Siinä ympäristön havainnointi ja siihen liittyvät elämykset, tunteet ja aistikokemukset tukevat voimakkaasti lapsen ja ympäristön välisen tietoisuuden vuorovaikutus-

suhteen kehittymistä. Kolmas näkökulma huomioi yhteiskunnallisesti tuotetun kulttuuriympäristön, johon kuuluvat sosiaaliset säännöt ja kulttuurilliset merkitykset, ympäristöön kohdistuvat päätökset sekä ympäristönsuojelun ja ympäristökonfliktien näkökulmat. Näistä jokaisen näkökulman, ympäristön ekologisen ja inhimillisen puolen huomioiminen on tarpeellista, jotta ympäristökasvatuksen tavoitteet voidaan kokonaisvaltaisessa laajuudessaan saavuttaa. (Suomela & Tani 2004, 56-57.)

3.4 Lasten ominaisia oppimistapoja tukevat ympäristöt

Jos lasten käytössä olevia viheralueita pystytään suunnittelemaan edellä mainitut ympäristönäkökulmat ja lapsille luontaiset oppimistavat huomoiden, ollaan jo matkalla kohti onnistumisia. Lapsille ominaisia oppimisen tapoja ovat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan tutkiminen, liikkuminen, leikkiminen ja taide. Näille oppimisen tavoille on esitetty ympäristön suunnitteluun liittyviä huomioita, joissa korostuvat ympäristön kiinnostavuus, monipuolisuus ja innostavuus omaehtoiseen toimintaan. (Stakes 2005)

Tutkimiseen innostava ympäristö on:

- monipuolinen
- mielenkiintoa herättäviä materiaaleja ja välineitä
- kaikkien aistien ja koko kehon käyttämistä tutkimisen, kokeilemisen ja oivalluksen välineenä tukeva
- oman pihan lisäksi lähiympäristöä ja luontoa.

Liikkumiseen innostava ympäristö on:

- liikunnallisesti sopivan haasteellinen
- liikkumaan ja leikkimään motivoiva
- omaehtoisestikin käytettävissä (välineet)
- vauhdikkaankin liikkumisen mahdollistava.

Leikkimiseen innostava ympäristö on:

- lasten kehitysvaiheet huomioiva
- lasten ajankohtaiset kiinnostuksen aiheet huomioiva
- ylläpitoon ja kehittämiseen osallistava
- muunneltava
- välineiltään monipuolinen ja määrällisesti riittävä
- leikkiin tarvittavat väline-, aika- ja tilatekijät huomioiva
- oman pihan lisäksi lähiympäristöä ja luontoa.

Taiteelliseen kokemiseen ja ilmaisemiseen innostava ympäristö on:

- taiteen, ajan ja tilan kokemisen mahdollistava
- materiaalien, ideoiden ja käsitteiden tarkastelun mahdollistava
- esteettinen
- lasten taiteellisen ilmaisuun kannustava
- lasten taiteellista ilmaisua esille tuova
- mielikuvitusta ruokkiva. (STAKES 2015.)

Lapselle ominaisten oppimisen tapojen huomioiminen voi auttaa monipuolisempien ympäristöjen suunnittelussa. Viheralueita, luontoa ja luonnon prosesseja pystytään tarkastelemaan monin tavoin erilaisten teemojen kautta. Tähän liittyy myös metsäesikoulujen toiminta, jossa opintosuunnitelmaan sisällytettyjä aiheita käsitellään luonnon materiaalien, muotojen ja ilmiöiden avulla (Linnakylä 2016). Tällaiset teemat voivat liittyä esimerkiksi tieteisiin, aisteihin, mielikuvitukseen, historiaan, kulttuureihin tai kirjallisuuteen: Kylvämistä voidaan tieteellisesti tutkia itse siemenen rakennetta tarkastelemalla, valon määrän vaikutusta tutkimalla sekä erilaisissa materiaaleissa siementä taimeksi kasvattamalla. Aistien kautta ympäristöä voidaan havainnoida esimerkiksi värejä etsimällä, tuoksua arvuutteleamalla ja tekstuureja sokkona tunnustelemalla. Erilaisista teemoista ja koulutuksen sisällöistä voidaan löytää aineksia suunniteltavien alueiden elementtien ideointiin ja omaperäisyyden löytymiseen. (Ariena 2005, 8-9.)

3.5 Lasten kokemat ympäristötyypit

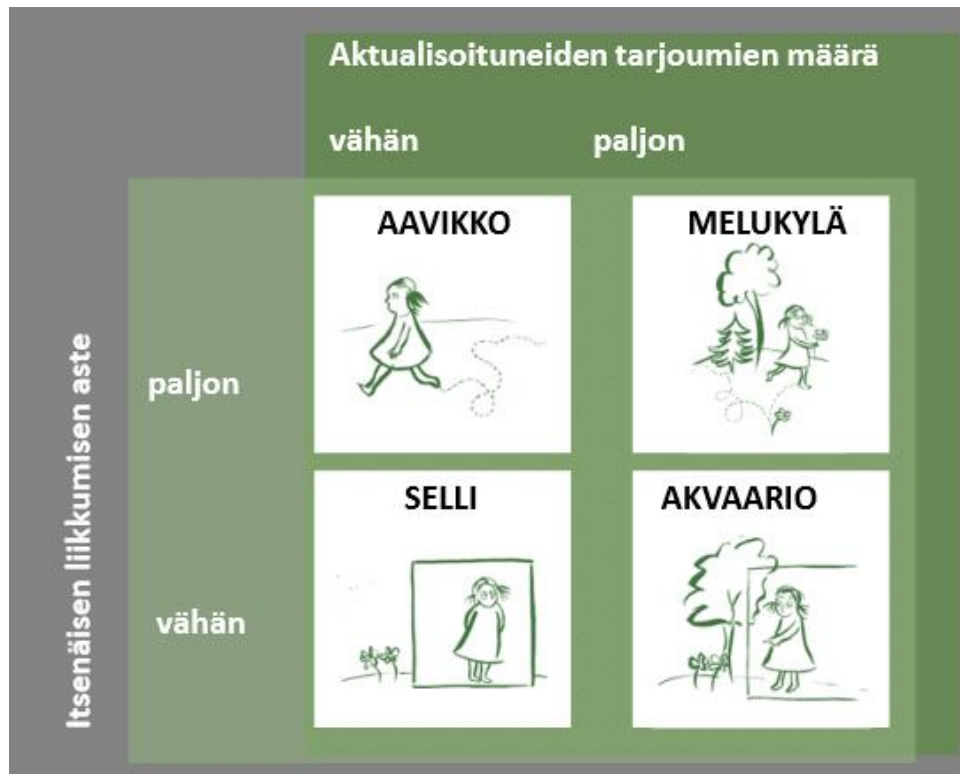
Erilaiset ympäristöt jäsentävät lapsen kokemusta ympäristöstä ja sen myötä ympäristösuhteen kehittymistä. Marketta Kyttä, maankäytön suunnittelun ja elinympäristöjen professori, on väitöstutkimuksessaan nimennyt neljä erilaista ympäristötyyppiä. Näissä ympäristötyypeissä tarjoumien eli ympäristön toimintamahdollisuuksien ilmeneminen ja lasten liikkumisen vapaus muodostavat erilaisia kokonaisuuksia. Maisemasuunnittelun ja ympäristökasvatuksen kannalta nämä ovat asioita, joihin on syytä kiinnittää huomiota.

Tarjouma on yksi ympäristöpsykologian, ihmisen ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen peruskäsitteistä. Tarjoumat ovat ympäristön toimintamahdollisuuksia, jotka saavat aikaan toiminnan muutoksia: tuoli saa ihmisen istumaan ja puu voi houkutella kiipeilyyn. Kytän (2003) mukaan on olemassa fyysisiä, sosiaalisia, emotionaalisia ja kulttuurisia tarjoumia. Näistä fyysinen ympäristö ja sen tarjoumat automatisoituvat vähitellen itsestään selviksi, eikä rakennettua ympäristöä ajan myötä välttämättä tarkailla tai huomata ilman erityistä mielenkiintoa herättäviä elementtejä. Tästäkin syystä voidaan nähdä lapsuuden olevan tärkeässä osassa ympäristöstä kiinnostumisessa ja ympäristötietoisuuden kehityksessä.

Kytän määrittelemät vapaan liikkuvuuden ja toiminnallisten tarjoumien mukaan muodostetut ympäristötyypit ovat Aavikko, Selli, Akvaario sekä Melukylä.

Aavikko kuvaa tilannetta, jossa lapsi saa liikkua vapaasti, mutta löydettävissä ei ole mitään mielenkiintoa herättävää. Aavikolla tarjoumia ei ole. Tämän kaltaisena alueena voidaan nähdä esimerkiksi umpeen asfaltoitu koulun piha.

Runsaasta liikkumavapaudesta ja tarjoumista koostuvaa ympäristötyyppiä kutsutaan Melukyläksi, joka edustaakin lapsiystävällistä ympäristöä. Liikkumisen vapaus vie tarjoumien luo, mikä taas motivoi liikkumaan ympäristössä vieläkin enemmän. Kytän mukaan mikä tahansa ympäristö, joka sallii lasten olla osa arkea ja elämää, voi olla Melukylä.

Kuvio 6. Marketta Kytän vapaan liikkuvuuden kaavio

Selli on Melukylälle vastakkainen ympäristötyyppi. Sellissä liikkumisen rajoitukset estävät kaikkien olemassa olevienkin tarjoumien löytämisen. Kun lapsi ei ole tarjoumista tietoinen, ei halu ympäristön tutkimiseen ja siellä liikkumiseen kasva. Tällaisessa tilanteessa tarjoumien löytäminen muuttuu hyvin vaikeaksi. Selli voi olla mikä tahansa ympäristö, jossa lasten liikkumisen vapaus on erittäin vähäistä.

Akvaario on ympäristötyyppi, jossa tarjoumia on runsaasti. Kuitenkin liikkumisen vapaus on erittäin rajoitettua ja lapsi joutuu perustamaan tietonsa tarjoumista toisen käden tietoon. Ympäristö näyttäytyy television ruudun tai auton ikkunan läpi katseltuna. Tällaisia ympäristöjä ovat esimerkiksi hienot ympäristöt, joilla sosiaaliset käyttäytymismallit estävät tarjoumien lähestymisen ja tutkimisen.

Näistä neljästä ympäristötyypistä ainoastaan Melukylän voidaan katsoa olevan todella lapsiystävällinen ympäristö. Melukylässä lapsella on riittävän

suuret liikkumisen mahdollisuudet ja tämän myötä tilaisuus löytää kiinnostavia tarjoumia – toiminnan mahdollisuuksia. (Horelli & Hölttä 2010, 4-7.)

Tärkeänä pidetään sitä, että lapsen leikkialueet eivät rajoitu ainoastaan aidattuihin leikkikenttiin. Näiden valmiiden leikkikenttien ilmeitä hallitsevat yleensä kiinteät leikkivälineet, jotka miellyttävät usein enemmän aikuisia ja leikkivälinevalmistajia kuin lapsia. Vuonna 1977 Norén-Björnin tekemissä tutkimuksissa todettiin havainnoitujen lasten käyttävän kiinteitä leikkikenttien välineitä vain 2-3 minuuttia yhden tunnin aikana. Tuolloin suosituimpia välineitä eli kiikkuja, hiekkalaatikkoja ja liukumäkeä käytettiin enintään viidesosa leikkikentillä kulutetusta ajasta. Enemmän lapset käyttivät leikkikentän irtonaisista välineistä, erilaisista materiaaleista ja vapaita maanpintoja, joilla voitiin rakennella, kaivella, pelailla ja leikkiä. Norén-Björnin mukaan, leikkikenttiä ei tulisi ajatella erillisinä aidattuina alueina vaan koko ympäristön tulisi olla leikeille ja lasten toiminnoille soveltuva. Hyvä ympäristö muodostuu Noschisin (1991) mukaan lapsia kiinnostavista tapahtumapaikoista ja niitä yhdistävistä reiteistä. Näistä reiteistä syntyy lapselle tärkeitä verkostoja. Ennakoitavissa olevat verkostojen reitit voidaan suunnitella turvallisiksi ilman vaarallisia kadun ylityksiä. (Aura, Horelli & Korpela 1997, 71-73.)

4 KYSELY YMPÄRISTÖKASVATUKSEN PUITTEISTA

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön osana toteutettu kyselytutkimus ja sen vastaukset. Tämän luvun jälkeisessä pohdintaosiossa pyritään kokoaamaan tutkimustuloksia ja teoriapohjaa soveltaen maisemasuunnittelijan työhön soveltuvia keinoja, joilla voidaan luoda toimivia ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittymisen puitteita.

4.1 Kyselyn ja analyysimenetelmien kuvaus

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia sekä maisemasuunnittelijoiden että ympäristökasvattajien mielipiteitä ja kokemuksia ympäristökasvatuksen puitteiden toimivuudesta ja kehittämisestä. Otoksiksi valittiin Maisemasuunnittelijat ry:n ja Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran jäsenistöt, joille verkkokysely jaettiin omien yhdistysten kautta. Jotta vastauksia pystyttiin vertailemaan ammattikunnittain, laadittiin kyselyt vastaamaan osittain toisiinsa.

Kyselyn toisena perusjoukkona ovat maisemasuunnittelijat ja otoksena Maisemasuunnittelijat ry:n jäsenistö, johon kuuluu 185 jäsentä. Tästä otoksesta 10 % vastasi. Toisena perusjoukkona ovat ympäristökasvattajat ja otoksena Suomen ympäristökasvatuksen seuran jäsenistö, johon kuuluu 949 jäsentä. Tästä otoksesta vastasi 2,3%. Tuloksia ei näin ollen voida pieneksi jääneen vastausprosentin vuoksi yleistää, mutta niiden voidaan nähdä ker-
tovan jotain vallitsevasta tilanteesta.

Saatu aineisto on kvantitatiivista sekä kvalitatiivista. Kvantitatiivista aineistoa tarkastellaan vastausten lukumäärien kautta ja vastaajaryhmien vastauk-

sia vertaillen. Kvantitatiivinen aineisto esitetään diagrammein ja sektoritaulukoin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 193-204.) Kvalitatiivista aineistoa käsitellään sisällönanalyysimenetelmin luokitellen avoimia vastauksia aiheittain ryhmiin. Näillä tavoilla pyritään saamaan tuloksista aikaan tiivistetty kuvaus, joka voidaan sitoa pohdintaosiossa laajempaan kokonaisuuteen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 97.) Kyselyssä aineistoa on kerätty monivalintakysymyksillä, avoimilla kysymyksillä sekä Likert-asteikolla, joka mittaa ovatko vastaajat kysymyksenä esitetyn väitteen kanssa ”Täysin samaa mieltä”, ”Täysin eri mieltä” tai jotain näiden väliltä. Niin sanottua nollakohtaa eli ” Ei samaa eikä eri mieltä” -vastausvaihtoehtoa ei vastaajille tarjottu. (KvantiMOTV 2007.)

4.2 Kyselyyn valitut ympäristökasvatuksen sisällöt

Tämän kyselytutkimuksen pääteemoiksi rajattiin neljä ympäristökasvatukseen liittyvää aihetta: ekologinen kestävyys, taloudellinen kestävyys, sosiaalinen kestävyys sekä turvallisuus ja terveellisyys. Kestävän kehityksen aiheita lähestyttiin havainnollistamisen ja kokemisen mahdollisuuksien näkökulmasta. Kyselyä tarkasteltaessa on otettava huomioon, että aiheiden valinta on tietonen rajaus, joka on jouduttu laajasta ympäristökasvatuksen kokonaisuudesta tekemään. Varhaiskasvatusikäisten lasten ympäristökasvatuksen laaja-alaisuutta kuvaa seuraava lainaus.

Ihminen on osa luontoa ja täysin riippuvainen ekosysteemien elinvoimaisuudesta. Varhaiskasvatuksessa lasten kokemusmaailmaa rikastetaan siten, että heidän luontosuhteensa voi muodostua herkäksi, uteliaaksi ja vastuulliseksi. Varhaiskasvatuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja arkikäytäntöjä niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatuksessa luodaan perustaa ekososiaaliselle sivistykselle, jonka johtajuutena on ottaa huomioon ekologiset ja sosiaaliset kysymykset jokapäiväisessä toiminnassa. Ekososiaalisesti sivistyneen ihmisen maailmasuhde on kokonaisvaltaisesti vastuullinen ja hän ymmärtää oman toimintansa vaikutukset muihin ihmisiin, luontoon ja yhteiskuntaan. (Opetushallitus 2016.)

4.2.1 Ympäristökasvatuksen ekologisia teemoja

Ekologisen kestävyuden kokemisen ja havainnollistamisen keinoja tarkasteltiin kyselyssä biodiversiteetin, veden kierron ja ravinnekierron kautta. Biodiversiteetti tarkoittaa luonnon monimuotoisuutta johon kuuluvat lajien ja niiden elinympäristöjen monipuolisuus sekä lajinsisäinen perinnöllinen muuntelu. (Nyström 2005, 266.) Tarve biodiversiteetin suojelulle on todellinen, kun kasvavan kaupungistumisen ja maa- ja metsätalouden myötä monimuotoiset luonnonympäristöt pirstaloituvat. Viheralueiden suunnittelussa ja hoidossa olisi tärkeää säilyttää ja lisätä nykyistä paremmin eliölajeja, kuten sammakoita ja pölyttäjiä. Eliölajien monimuotoisuutta voidaan muun muassa maanrakentamisen, kasvillisuuden ja hulevesien käytön suunnittelulla tukea aina maaperän mikrobitasolta suurempien eläinten elinolojen turvaamiseen. (Rikasta luontoa 2016.)

Syklisillä prosesseilla tarkoitetaan tähän opinnäytetyöhön liittyen luonnossa ilmeneviä kiertokulullisia prosesseja. Tällaisia ovat muun muassa veden kierto ja ravinnekierto. Veden kierto kuvaa veden liikkeitä ja olomuodon muutoksia ilmakehässä vesistöissä sekä maa- ja kallioperässä. Veden kierto on tiiviisti sidoksissa ihmiselämän perusedellytyksiin muun muassa puhtaan juomaveden saatavuuden ja viljelyn onnistumisen kautta. Maisemasuunnittelija voi osaltaan toimia vedenkäytön osalta kestävästi suunnittelemalla viheralueita, joilla tarvitaan mahdollisimman vähän ylläpitävää kastelua sekä suunnittelemalla luonnollisia hulevesiratkaisuja viemäri- ja sadevesien sijaan. Veden kierto pitää sisällään monia ympäristökasvatuksellisia elementtejä lähtien pienimuotoisesta viljelystä ja säätilojen ymmärtämisestä luonnonsuojeluun ja juomaveden liittyvään sosiaaliseen kestävyyteen. (Ervasti & Paananen 2003, 56-61.)

Ravinnekierrolla tarkoitetaan kaikkea ravinteiden kiertämistä maapallolla. Ravinteet kiertävät maaperän, ilmakehän, vedenkierron, kaikkien mikrobien ja eliöiden kesken. Eloperäinen aine hajoaa mikrobien ja eliöiden toiminnan seurauksena. (Sirviö 2004, 44.) Ympäristökasvatuksen kannalta ravinnekierrosta on olennaista ymmärtää se, että materiaali ei häviä vaan se muuttaa muotoaan. Tämä on sovellettavissa esimerkiksi syömiseen, roskaamiseen ja maatumiseen.

4.2.2 Ympäristökasvatuksen taloudellisia teemoja

Taloudellista kestävyyttä käsiteltiin kyselyssä resurssiviisauden eli kaikenlaisten resurssien säästeliään ja kestävästi käytön kautta. Käytännössä resurssiviisaus tarkoittaa niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla kestäviä toimintatapoja, joilla energiatehokkuus paranee, päästöt vähenevät ja omavaraisuus kasvaa. Elintavat eivät tällöin painotu kestävämmälle markkinataloudelle vaan tehokkaalle hyödykkeiden kierrättämiselle ja yhteistyölle. Resurssiviisas toiminta on yksi ympäristövastuullisten toimintatapojen yläkäsitteistä. (Sitra 2016.) Jo lapsuudessa voivat kehittyä lasten arvot ja asenteet kulutusta kohtaan. Kasvattamalla mahdollisimman ekologisiin kulutuksen muotoihin ja säästäväisyyteen luodaan pohjaa kestäville elämäntavoille ja niihin liittyville taidoille: rikkoutuneet vaatteet on viisaampaa paikata, kuin ostaa tilalle uudet.

4.2.3 Ympäristökasvatuksen sosiaalisia teemoja

Sosiaalisen kestävyuden käsittelyyn valittiin kyselyyn kaksi aihetta: ihmisten keskinäinen vuorovaikutus sekä ihmisen ja ympäristön välinen vuorovaikutus.

Ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen tukemista lähestyttiin fyysisen ympäristön puitteiden kautta. Selvitetiin, tukeeko ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta esimerkiksi mahdollisuus yhteisölliseen toimintaan, omaan yksityiseen tilaan tai yhdessä luotaviin pelisääntöihin. Sosiaalisen kestävyuden käsitteeseen liitetään tässä kyselyn osassa yksittäisten kohtaamisten tukeminen ja ihmisryhmien tasa-arvoinen huomioiminen.

Ihmisten ja ympäristön keskinäisen vuorovaikutusten käsittelyssä tarkasteltiin muun muassa osallistamista, luonnon kokemista ja ympäristön henkilökohtaista merkityksellisyyttä.

4.3 Kyselyn tulokset

Ympäristökasvattajille ja maisemasuunnittelijoille toteutettujen monivalintakysymysten tulokset käsitellään tässä osiossa rinnakkain ryhmien välisen vertailun helpottamiseksi. Aineistosta tehdyt diagrammit osoittavat ympäristökasvatuksellisten elementtien toimivuutta tukevien vastausten lukumäärät. Lukumääriä vertailemalla pystytään osoittamaan toimivimmiksi koetut elementit molempien vastaajaryhmien osalta ja tekemään päätelmiä vastaajaryhmien näkemyseroista. Kun tarkastellaan diagrammeja ryhmien vertailun kannalta, on huomioitava vastaajaryhmien määrällinen kolmen vastaajan erotus.

Elementeillä tarkoitetaan monivalintavastausten esimerkkejä kuten ”lintujen asuttamat puistikot”, ”viljelymahdollisuus” ja ”mahdollisuus yhteisölliseen toimintaan.” Näiden elementtien koetun toimivuuden lisäksi esitetään tulokset maisemasuunnittelijoiden kokemasta mahdollisuudesta, tärkeydestä, vaivattomuudesta ja rajoittamisesta eri ympäristökasvatuksellisten osa-alueiden suunnitteluun liittyen.

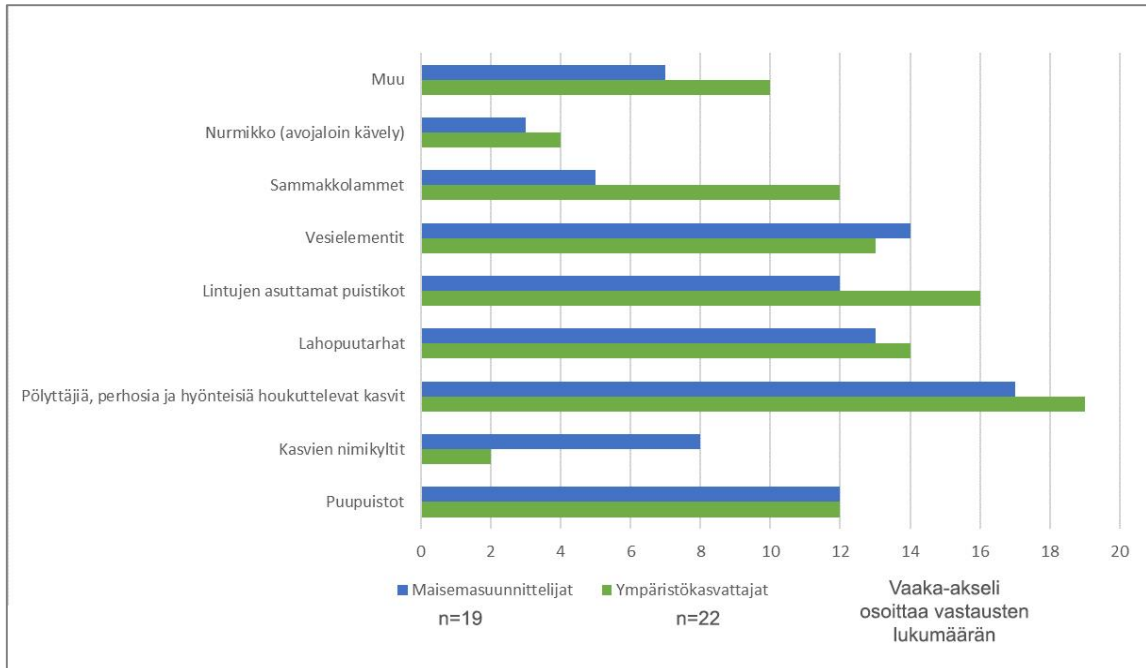
Kuinka ympäristökasvatuksellisten elementtien havainnollistamisen ja kokemisen mahdollisuuksia voitaisiin suunnitella ja tukea jatkossa paremmin? Tämä kysymys esitettiin ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen osioissa. Vastaukset olivat osiosta riippumatta pitkälti keskenään samoja – mitään esitettyjä kehittämisen keinoja ei vastausten perusteella pystytäkään erottamaan toisistaan eri osa-alueiden kesken. Tämän vuoksi eri osa-alueista saadut kehittämissuositukset on luokiteltu ryhmiin, joiden muodostama kokonaisuus voidaan nähdä jokaiselle kyselyn osa-alueelle sovellettavana. Monivalintavastausten ”Muu”-vaihtoehtojen selitykset sekä ympäristökasvattajilta kysytyt vinkit arvo- ja ympäristöherkkyyskasvatukseen on myös sisällytetty tähän ryhmittelyyn.

4.3.1 Ekologinen kestävyys

Kyselyn ekologisen kestävyysosiossa tarkasteltiin biodiversiteetin sekä syklisten prosessien, kuten veden kierron ja ravinnekierron havainnollistamisen ja kokemisen puitteita.

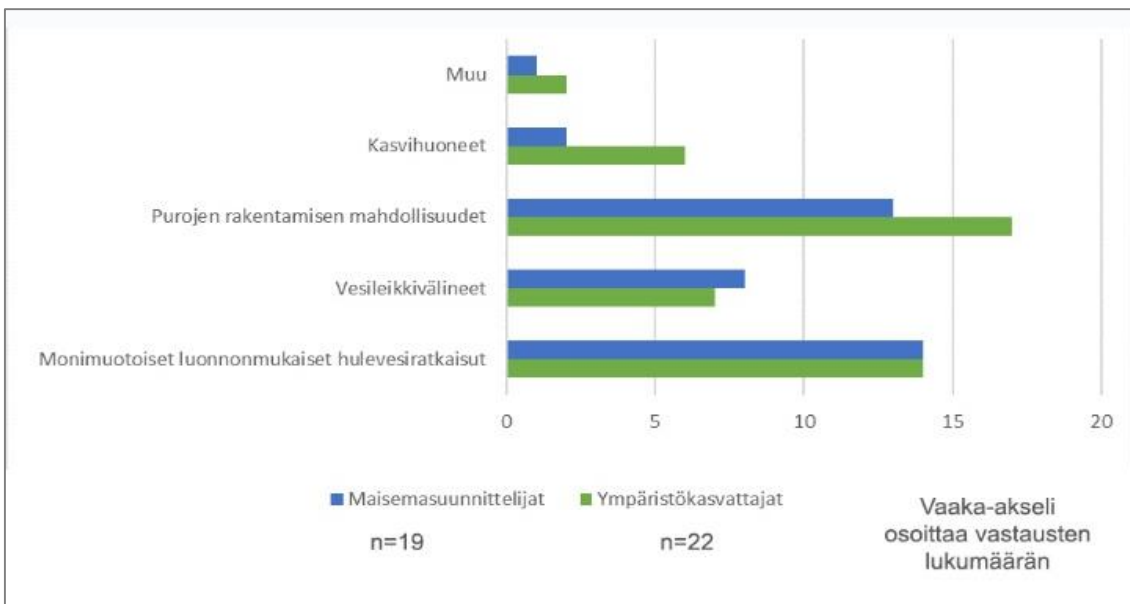
Luonnon monimuotoisuutta lähestyttiin kysymyksiä tehtäessä lähinnä monipuolisten elinympäristöjen suunnittelun kannalta. Elinympäristöihin panostettaessa voidaan luoda mahdollisuuksia suuremmalle eliölajien monimuotoisuudelle niin kasvillisuuden, kuin eläin- ja hyönteislajistonkin osalta (Rikasta luontoa 2015). Luonnon monimuotoisuuden havainnollistamisen ja kokemisen elementit on esitetty kuviossa 7. Toimivimmaksi ehdotetuista elementeistä nähtiin molemmissa vastaajaryhmissä ”Pölyttäjiä, perhosia ja hyönteisiä houkuttelevat kasvit.” Suurin ero vastaajaryhmien välillä käy

ilmi mielipiteessä kasvien nimikylttien toimivuudesta – ympäristökasvattajat eivät kokeneet sitä läheskään yhtä merkityksellisinä kuin maisemasuunnittelijat.

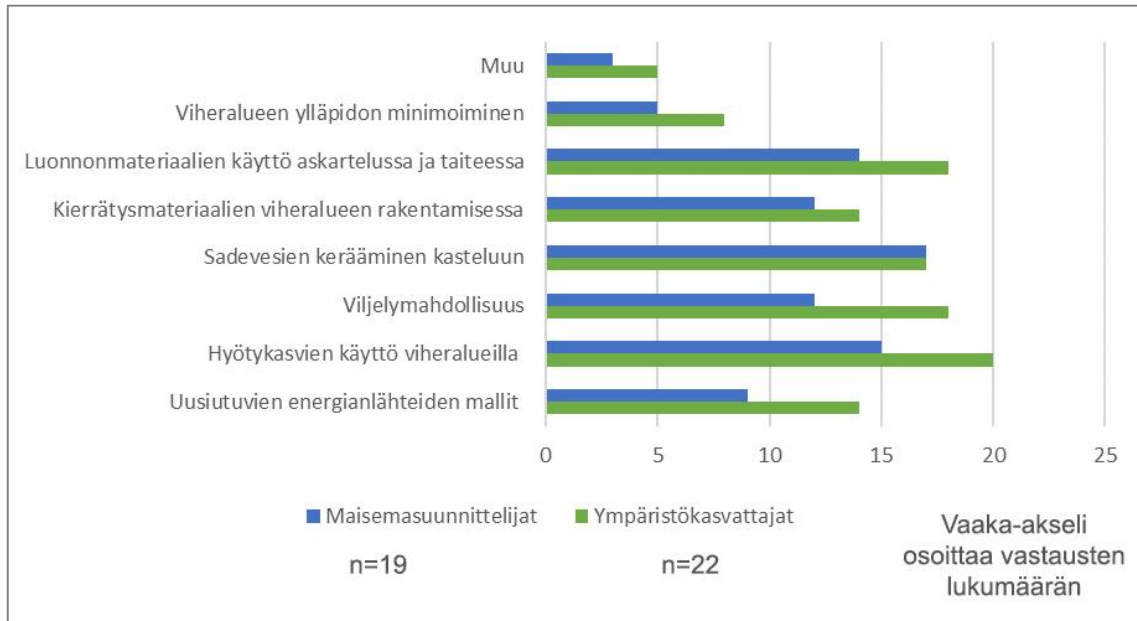
Kuvio 7. Luonnon monimuotoisuuden havainnollistamisen ja kokemisen elementit ja niiden toimivuutta tukevien vastausten määrä

Veden kierron havainnollistamisen elementit on esitetty kuviossa 8. Yleisin ympäristökasvattajien vastauksista on ”Purojen rakentamisen mahdollisuus” ja maisemasuunnittelijoiden vastauksista ”Monimuotoiset luonnonmukaiset hulevesiratkaisut”. Ravinnekierron valmiit monivalintavaihtoehdot: viljely- ja kompostointimahdollisuudet koettiin molemmissa vastaajaryhmissä toimiviksi.

Kuvio 8. Veden kierron havainnollistamisen ja kokemisen elementit ja niiden toimivuutta tukevien vastausten määrä

4.3.2 Taloudellinen kestävyys

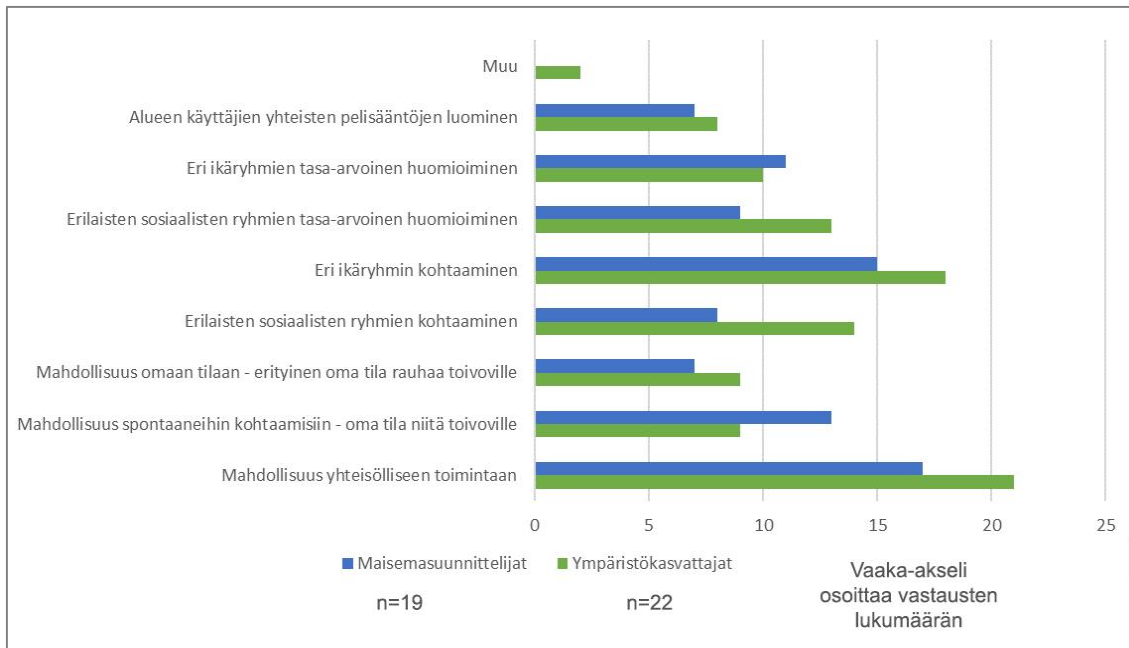
Kuvio 9. Resurssiviisauden havainnollistamisen ja kokemisen elementit ja niiden toimituutta tukevien vastausten määrä

Taloudellisen kestävyys osiossa kysyttiin resurssiviisauden havainnollistamisesta ja kokemisesta. Monivalintakysymyksen vastausvaihtoehdoista kaikki valmiit vaihtoehdot nähtiin toimivina. Tulokset on esitetty kuviossa 9. Maisemasuunnittelijoiden vastauksista yleisin on ”Sadevesien kerääminen kasteluun” ja ympäristökasvattajien vastauksista ”Hyötykasvien käyttö viheralueilla”. Viheralueen ylläpidon minimoimista ei pidetty yhtä havainnollistavana kuin muita keinoja.

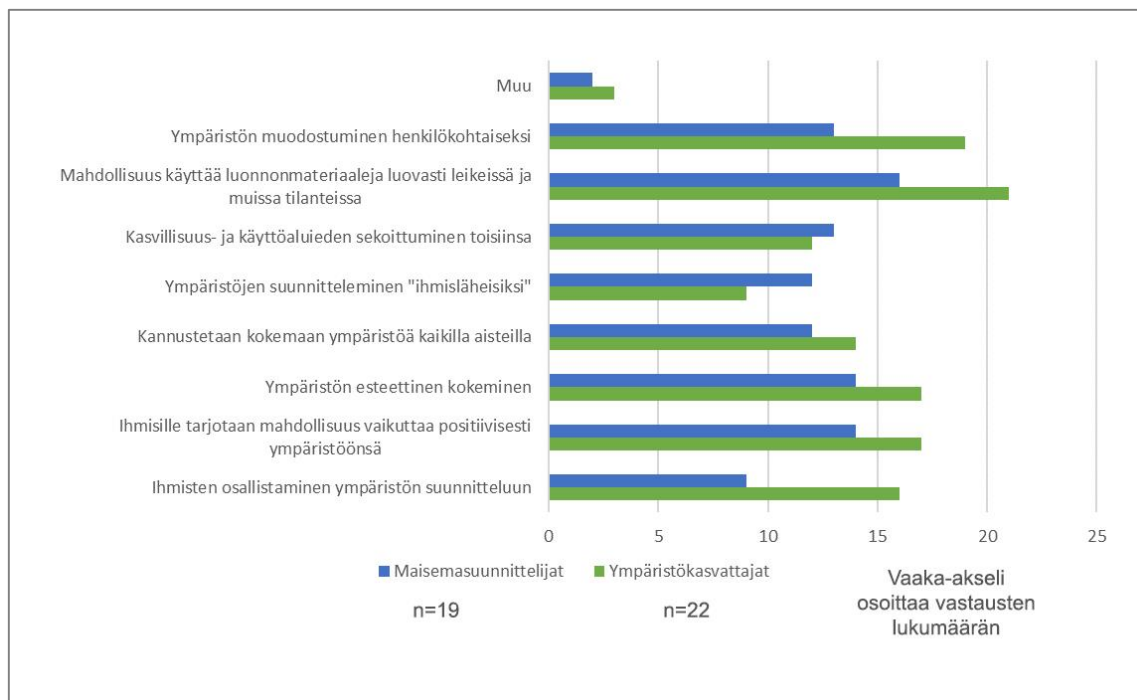
4.3.3 Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalisen kestävyys osio on kyselyssä jaettu kahteen kokonaisuuteen: ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen sekä ihmisten ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen tarkasteluun.

Ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta koskevien monivalintakysymyksen vastausvaihtoehdoista molempien ammattikuntien vastausten yleisin vastaus on ”Mahdollisuus yhteisölliseen toimintaan”. Vähiten ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta tukevana elementtinä nähtiin ”Alueen käyttäjien yhteisten pelisääntöjen luominen”. Kuvioissa 10 ja 11 esitetään kyselyn sosiaalisen kestävyys elementit. Ihmisten ja ympäristön välistä vuorovaikutusta parhaiten tukeviksi elementeiksi koettiin ”Mahdollisuus käyttää luonnonmateriaaleja luovasti leikeissä ja muissa tilanteissa” sekä ”Ympäristön muodostuminen henkilökohtaiseksi”.

Kuvio 10. Ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta tukevat elementit ja niiden toimivuutta tukevien vastausten määrä

Kuvio 11. Ihmisen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta tukevat elementit ja niiden toimivuutta tukevien vastausten määrä

4.3.4 Monivalintavastausten yhteenveto

Ympäristökasvatuselementtien monivalintakysymysosuuden merkityksellisin anti on seuraavalta sivulta löytyvä toimivimpien elementtien listaus. Jos kyselyn vastauksia tarkasteltaisiin vastaajakohtaisesti, voisi olla mahdollista löytää syvällisempää tietoa ja syy-seuraus-suhteita esitettyjen vastausten välillä. Alla esitettyyn yhteenvetoluetteloon on valittu molempien vastaajaryhmien kaksi toimivimmaksi koettua monivalintavastausvaihtoehtoa. Joissain osioissa tärkeimmiksi ympäristökasvatukselliseksi elementeiksi koettiin vastaajaryhmien kesken samat asiat.

KYSELYSSÄ TOIMIVIMMIKSI KOETUT YMPÄRISTÖ-KASVATUKSELLISET ELEMENTIT

Luonnon monimuotoisuus

- Pölyttäjiä, perhosia ja hyönteisiä houkuttelevat kasvit
- Lintujen asuttamat puistikot
- Vesielementit
- Lahopuutarhat

Vedenkierto

- Monimuotoiset luonnonmukaiset hulevesiratkaisut
- Purojen rakentamisen mahdollisuudet

Ravinnekierto

- Viljely
- Kompostointi

Resurssiviisaus

- Hyötykasvien käyttö viheralueilla
- Viljelymahdollisuus
- Luonnonmateriaalien käyttö askartelussa ja taiteessa
- Sadevesien kerääminen kasteluun

Ihmisten keskinäinen vuorovaikutus

- Mahdollisuus yhteisölliseen toimintaan
- Eri ikäryhmien kohtaaminen

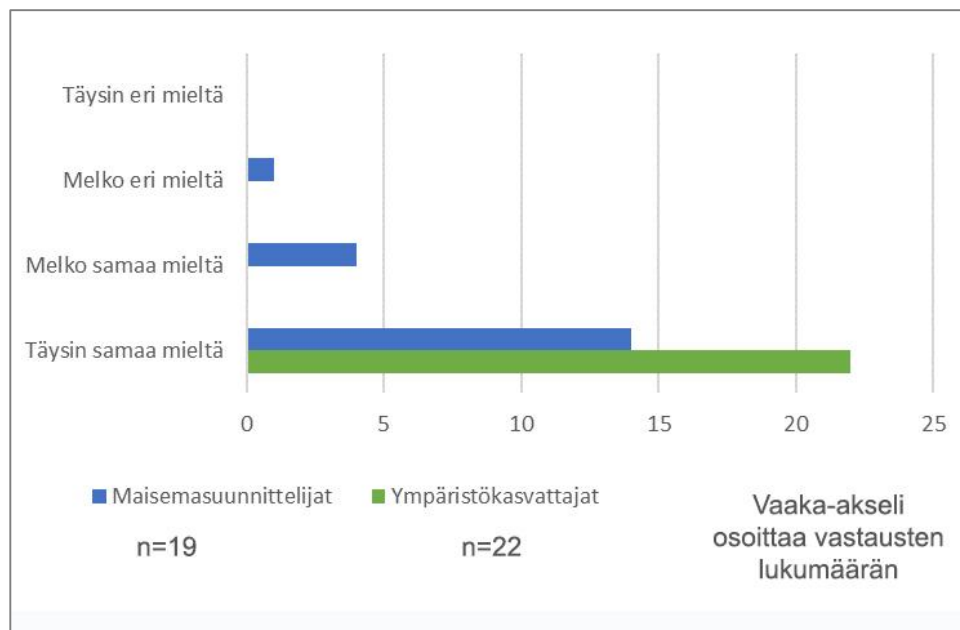
Ihmisen ja ympäristön välinen vuorovaikutus

- Mahdollisuus käyttää luonnonmateriaaleja leikeissä ja muissa tilanteissa
- Ympäristön muodostuminen henkilökohtaiseksi
- Ympäristön esteettinen kokeminen
- Tarjotaan mahdollisuus vaikuttaa positiivisesti ympäristöön

4.3.5 Koettu suunnittelun tärkeys

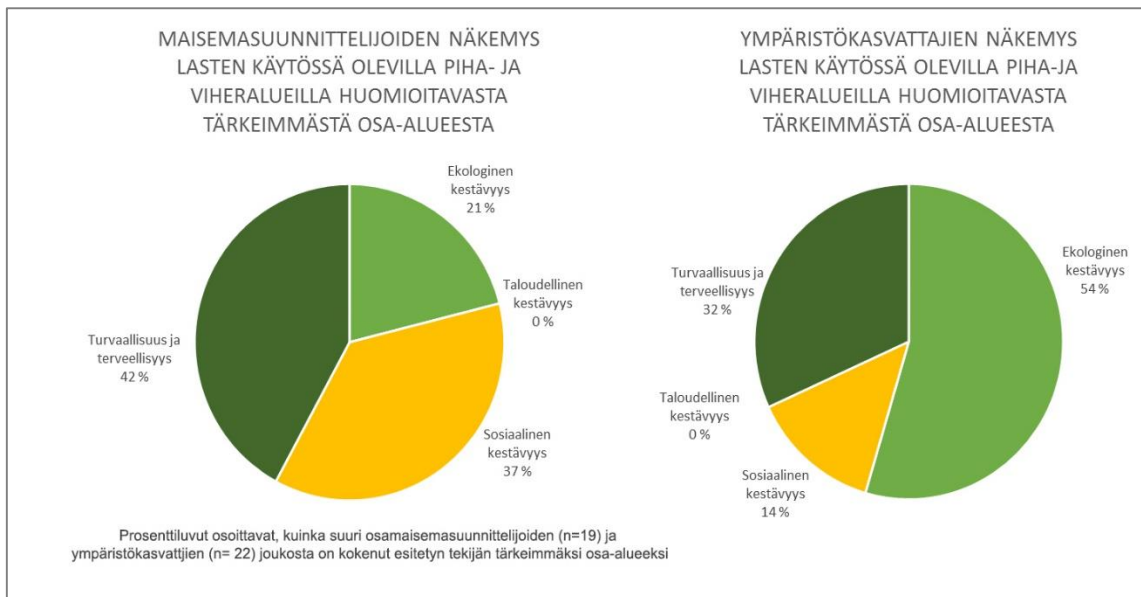
Eri osa-alueita havainnollistavista elementeistä tärkeimmäksi koettiin kaikkien vastaajien kesken ”Luonnon monimuotoisuus”. Ympäristösuunnittelijoiden keskuudessa tämän kanssa tärkeimpiin elementteihin nousi ”Ihmisen ja ympäristön välinen vuorovaikutus” ja maisemasuunnittelijoiden keskuudessa ”Ihmisten keskinäinen vuorovaikutus”.

Yleinen linja läpi koko kyselyn on, että sekä maisemasuunnittelijat että ympäristökasvattajat kokevat ympäristökasvatusta tukevien osa-alueiden havainnollistamisen ja kokemisen mahdollisuudet tärkeiksi. Maisemasuunnittelijoiden vastauksissa on nähtävillä hieman ympäristökasvattajien vastauksia enemmän hajontaa. Tämä voi osin johtua siitä, että maisemasuunnittelijat voivat suhteuttaa kysytyt teemat laajempaan kokonaiskäsitkeseensä ympäristön suunnittelusta. Tällöin yksittäisen teeman rooli voidaan nähdä pienempänä ja tämä vuoksi ympäristökasvattajien näkemystä heikompana. Luonnon monimuotoisuuden osalta 100% ympäristökasvattajista on täysin samaa mieltä väitteen ”Koen luonnon monimuotoisuuden kokemisen tärkeäksi lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.” Vastaava prosenttiosuus maisemasuunnittelijoista on 84 %. Kaikista ympäristökasvatuksen elementeistä tämän kysymyksen kohdalla vastaajaryhmien väliset erot olivat suurimmat.

Kuvio 12. Kuvio esittää suurimman eron vastaajaryhmien välillä koskien ympäristökasvatuksen eri elementtien tärkeyttä

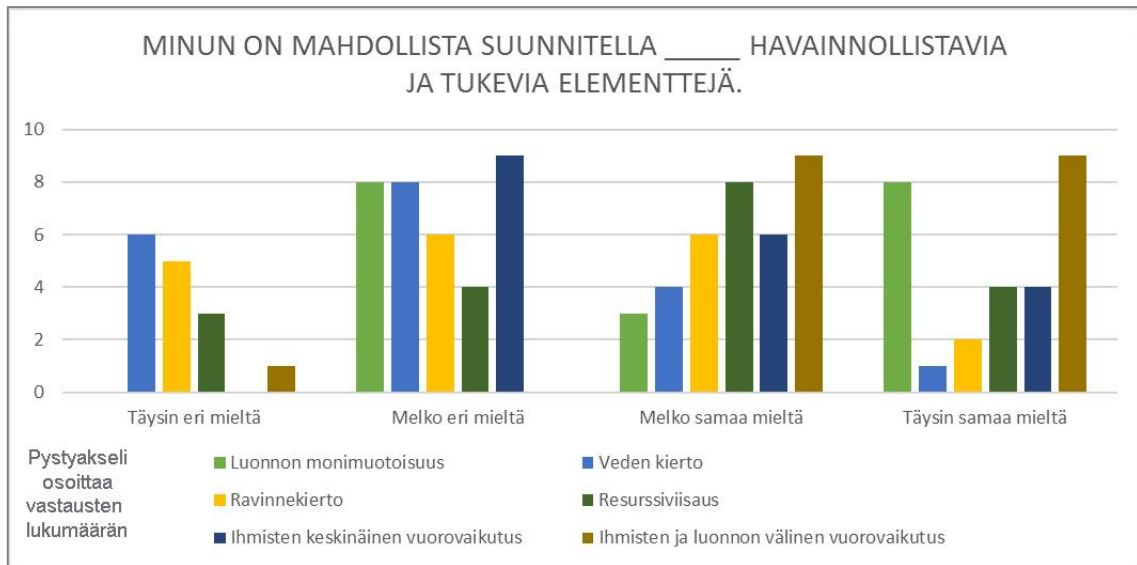
Kyselylomakkeen lopussa vastaajan tuli valita tärkein lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla huomioitava osa-alue. Vastaukset jakautuvat kuvion 13 mukaisesti. Ongelmalliseksi kysymyksen asettelussa koettiin ”Turvallisuuden ja terveellisuuden” sijoittaminen samaan sarjaan ympäristökasvatuksen osa-alueiden kanssa. Tämä oli kysymystä asetettaessa harkittua. Suurin osa eli 54 % ympäristökasvattajista kokee tärkeimmäksi ”Ekologisen kestävyys” – maisemasuunnittelijoiden valtaosan eli 42 % mielestä tärkeintä on ”Turvallisuus ja terveellisyys”. Myös ”Sosiaalisen kestävyys” osalta erot ovat melko suuret.” Kukaan vastaajista ei kokenut ”Taloudellista kestävyyttä” tärkeimmäksi.

Kuvio 13. Näkemykset tärkeimmästä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla huomioitavasta osa-alueesta

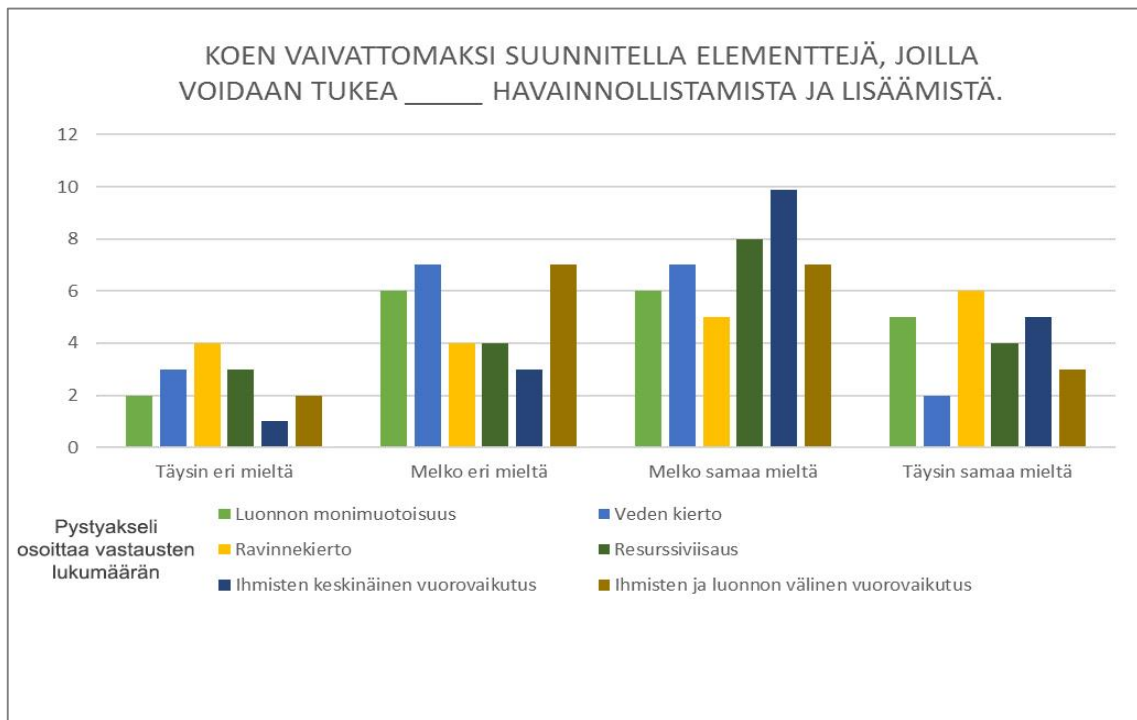
4.3.6 Koettu suunnittelun mahdollisuus ja vaivattomuus

Maisemasuunnittelijoiden kokemat mahdollisuudet suunnitella edellä käsiteltyjä ympäristökasvatuksen elementtejä on esitetty kuviossa 14. Kysymys on voitu käsittää niin toimenkuvallisena tämän hetkisen viran kuvauksena, kuin myös muiden tekijöiden vaikutuksena omaan vaikuttamiseen kokemukseen. Tämä kyselyä laadittaessa tapahtunut puutteellinen määrittely tekee vastauksien tulkinnasta haastavaa. Nähtävillä taulukosta kuitenkin on, että ihmisen ja luonnon välisen vuorovaikutuksen tukeminen on nähty lähes yksimielisesti mahdollisena tai melko mahdollisena. Vaikeimmaksi on koettu veden kierron havainnollistamisen ja kokemisen suunnittelu.

Kuvio 14. Koettu ympäristökasvatuksellisten elementtien suunnittelun mahdollisuus

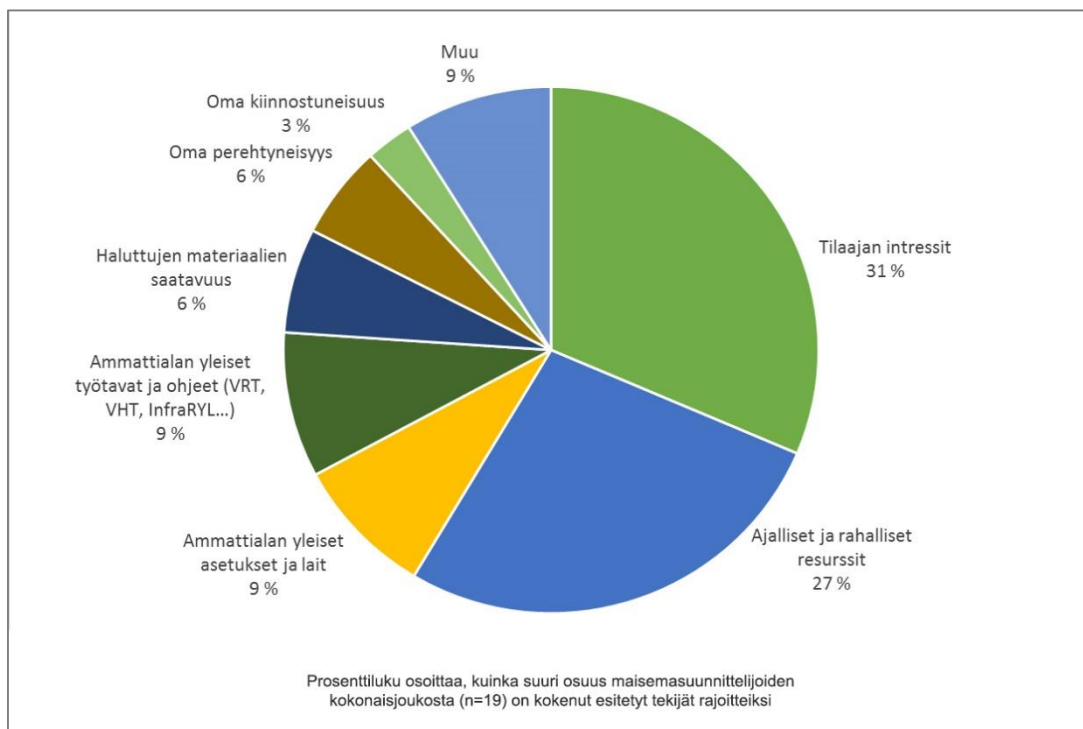
Maisemasuunnittelijoiden kokemus ympäristökasvatusta tukevien elementtien suunnittelun vaivattomuudesta jakautuu kuvion 15 mukaan. Suurin osa vastauksista painottuu vaihtoehtoihin ”Melko eri mieltä” ja ”Melko samaa mieltä”. Vaivattomuuden kokemisessa ei ole mitään selkää maisemasuunnittelijoiden yhteistä näkemystä. Vaivattomimmaksi suunniteltavaksi on koettu ”Ihmisen ja ympäristön keskinäinen vuorovaikutus”. Koetusta suunnittelun mahdollisuudesta ja vaivattomuudesta kertovat tulokset ovat niin tasaisesti jakautuneita, ettei niistä voida johtaa merkittäviä yleistäisiä maisemasuunnittelijoiden suhtautumisesta.

Kuvio 15. Koettu ympäristökasvatuksellisten elementtien suunnittelun vaivattomuus

4.3.7 Koetut suunnittelun rajoitteet

Maisemasuunnittelijoiden kokemukset ympäristökasvatuksellisten elementtien suunnittelun rajoitteista esitetään kuviossa 16. Selkeästi yleisimmiksi koetut rajoitteet ovat ”Tilaajan intressit” sekä ”Ajalliset ja rahalliset resurssit”. Täydentävissä ”Muu”-vastauksissa esille tulleita rajoittavia tekijöitä ovat koulu- ja päiväkotipihoja suunniteltaessa vähäinen tila, iso kulu- tus ja kesäaikojen ylläpidolliset haasteet. Näissä kohteissa myös kasvattajien ja hoitohenkilökunnan pelot koetaan rajoittavina. Sitoutuneita työntekijöitä kaivataan erilaisista elementeistä kuten koulujen viljelypalstoista huolehtimiseen. Ylläpidon haasteet koettiin myös painaviksi: maisemasuunnittelijat kokivat, että isoilla koneilla nopeasti hoidettava ylläpito ajaa monipuolisen suunnittelun edelle.

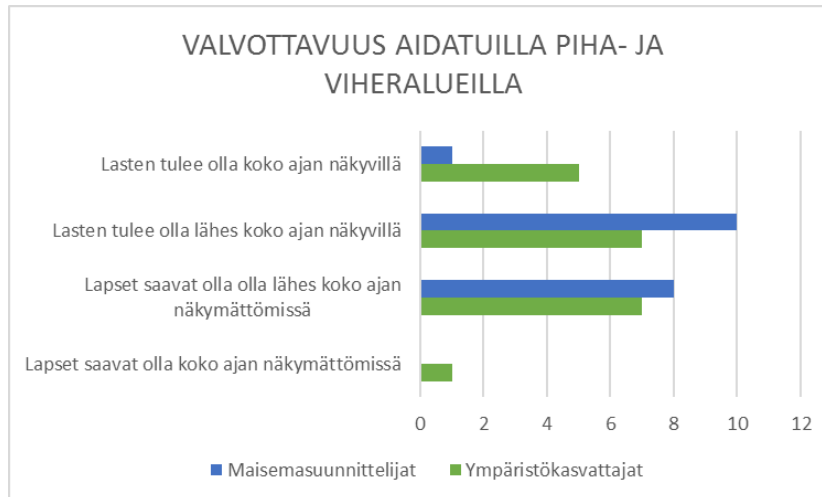
Kuvio 16. Koetut ympäristökasvatuksellisten elementtien suunnittelun rajoitteet

4.3.8 Turvallisuus ja terveellisyys

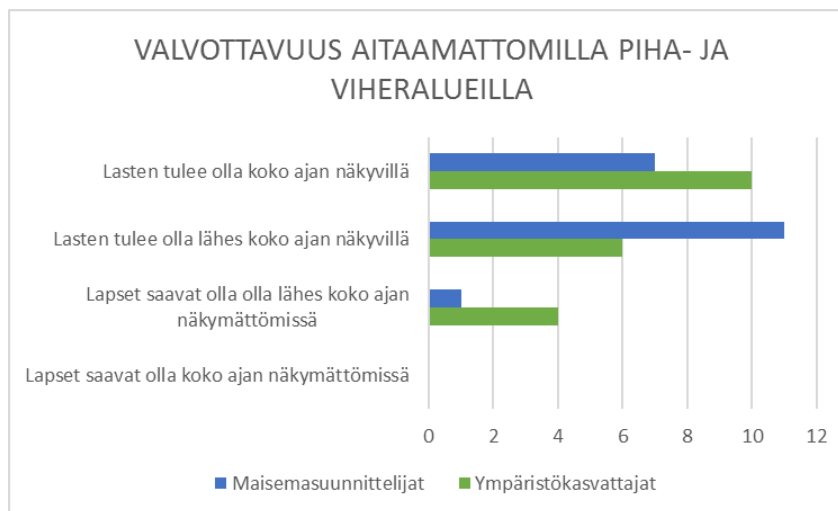
Valvottavuudella tarkoitettiin kyselyssä lasten näkyvillä olemista. Kuvioissa 16 ja 17 on esitetty näkemykset tästä aiheesta sekä aidatuilla että aitaamattomilla piha- ja viheralueilla. Aidatuilla alueilla kokoaikaisen valvottavuuden tarve koetaan molemmissa vastaajaryhmissä vähäisempänä kuin aitaamattomilla alueilla.

Lasten valvottavuus on ollut suunnitteluperiaatteenani, mutta olen törmännyt myös koulupihaan, joka rajoittuu luontoon ja asutukseen. Ongelmia ei ole esiintynyt, vaikka lapset ovat olleet keskenään kallioiden takaisessa metsämaastossa. Metsäleikit ovat lasten suosikkeja, ja he keksivät itse leikit. Osin tämä johtuu siitä, että pihalla ei ole leikkivälineitä. Mutta katoaako lasten luovuus nyt, kun leikkialueet kunnostetaan?

Maisemasuunnittelija, kyselyn vastaaja

Kuvio 17. Valvottavuus aidatuilla piha- ja viheralueilla.

Kuvio 18. Valvottavuus aitaamattomilla piha- ja viheralueilla.

Turvallisuudesta kysyttäessä selvitettiin, voivatko varhaiskasvatusikäiset lapset:

- leikkiä vesileikkejä
- kiivetä puissa
- kiivetä kivillä ja kallioilla
- rakennella jotain yksinkertaisilla työkaluilla
- istua nuotion ääressä.

Kysymykset kysyttiin eritellen tilanteet hoitohenkilökunnan ja oman vanhemman valvonnassa tapahtuviin. Lähes kaikki olivat sitä mieltä, että kaikkea edellä mainittua voidaan tehdä niin vanhemman kuin hoitohenkilökunnan valvonnassa – hoitohenkilökunnan kanssa hieman suuremmalla varauksella. Hyväksyvien vastausten määrällinen keskiarvo kaikista vastauksista on 90,52 %. Vähiten turvallisena toimintana koettiin molemmissa vastaajaryhmissä puissa kiipeäminen hoitohenkilökunnan valvonnassa. Sen hyväksyi 85,7% ympäristökasvattajista ja 78,9% maisemasuunnittelijoista.

Viheralueiden terveellisyydestä kysyttiin väitteellä: ”Varhaiskasvatusikäisten lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueille voidaan mielestäni valita vain täysin myrkyttömiä kasveja.” Väitteen kanssa ”melko samaa mieltä” oli enemmistönä 42,1% maisemasuunnittelijoista, kun taas ympäristökasvattajien enemmistö 40% oli aiheesta ”melko eri mieltä”. ”Täysin eri mieltä” väitteen kanssa oli 25,6% vastaajista.

Joka pihaan joku myrkyllinen kasvi, jotta lapset oppivat, ettei kaikkea voi syödä.

Maisemasuunnittelija, kyselyn vastaaja

4.3.9 Maisemasuunnittelijan rooli

Molemmilta vastaajaryhmiltä kysyttiin, millaisia rooleissa maisemasuunnittelija voisi toimia ympäristötietoisuutta lisäävänä toimijana. Maisemasuunnittelijoiden vastauksista tulee ilmi näkemys, että maisemasuunnittelija voisi halutessaan toimia kaikissa mahdollisissa tämän kysymyksen mukaisissa rooleissa. Vastaajat ehdottivat muun muassa seuraavia toimenkuvia: asiantuntija, työpajojen ohjaaja, luennoitsija, visionääri, kunnan kulttuuri-toiminnan yhdyshenkilö, konsultti, viranomainen, asukasiltojen ja talkoiden vetäjä, tiedottaja, päättäjiin vaikuttaja, kouluissa ja päiväkodeissa kiertävä ohjaaja, suunnittelija ja luonnon monimuotoisuuden ammattilainen. Nimenomaisena ympäristökasvattajana toimiminen koettiin mahdolliseksi, mutta osaamisen kehittämistä vaativaksi.

Ympäristökasvattajien näkemyksen mukaan, maisemasuunnittelijan tulisi olla viherympäristöjen ja luonnon monimuotoisuutta tukevien kaupunkiympäristöjen suunnittelun edelläkävijä. Perinteisempien toimintamallien lisäksi maisemasuunnittelija voisi olla mukana suunnittelemassa erilaisia ympäristökasvatuksellisia tapahtumia sekä osallistaa ihmisiä alueiden suunnitteluun. Maisemasuunnittelija voisi ideoida tiedon ja erilaisten pelien sijoittamisen tapoja rakennettuun ympäristöön. Tämä voisi edesauttaa esimerkiksi kierrätyksen, ravintoketjun, lajitietouden ja kriittisen ajattelun opettelua sekä alleviivata luonnon monimuotoisuutta tukevien elementtien arvostamista. Hyödylliseksi maisemasuunnittelijoiden osaamisen kehittämisen aiheeksi koettiin lapsen arkeen ja varhaiskasvatuksen työympäristöön tutustuminen sekä pihan elämykselliseen monipuolisuuteen panostaminen.

4.3.10 Parannusehdotusten yhteenveto

Suunnittelun kehittämisen keinoja koskevat avoimet kyselyvastaukset voidaan sisältönsä mukaan jakaa kahdeksaan erilliseen ryhmään, jotka kuuluvat joko suunnittelullisiin tai toiminnan kehittämisen näkökulmiin. Seuraavien sivujen tiivistelmissä näkyy kyselyn vastaajien suhtautuminen asiaan. Nämä listaukset eivät ole opinnäytetyön lopullisia johtopäätöksiä vaan luokiteltuja koonteja kyselyn vastaajien näkemyksistä. Maisemasuunnittelijoiden ja ympäristökasvattajien näkemykset poikkesivat toisistaan hyvin vä-

hän. Kyselyä tehdessä oletettiin ammattiryhmien näkemysten eroavan toisistaan selkeämmin. Ammattiryhmien vastausten yhteneväisyydestä joutuksen kehittämisen näkökulmia ei ole eritelty ammattiryhmien kesken.

SUUNNITTELLISET NÄKÖKULMAT

MONIPUOLISUUS

Monipuoliset piha- ja viheralueet voisivat tarjota elämyksien ja ihmettelyn mahdollisuuksia. Niillä yhdistyisivät ylläpidetyt ja luonnontilaiset alueet, esteettömyys sekä kehittävä haastavuus. Monipuolisilla alueilla olisi mahdollista kokea ja oppia luonnosta sekä sen prosesseista oman tekemisen ja aistien kautta. Pienimuotoisetkin viljely- sekä kompostointimahdollisuudet lisääisivät tekemisen vaihtoehtoja.

LUONNONMUKAISUUS

Viheralueita ja leikkipaikkoja voitaisiin suunnitella luonnonmukaisin periaattein ja luonnon monimuotoisuutta tukien. Tähän voitaisiin pyrkiä käyttämällä luonnonmukaisia materiaaleja, valitsemalla kotimaisia kasvi- ja kivilajeja sekä käsittelemällä hulevedet luonnonmukaisin menetelmin. Viheralueiden suunnittelijoilta toivotaan mahdollisuuksia luonnonmateriaaleilla leikkimiseen ja luonnollisten leikkipaikkojen tarjoamien elämyksien kokemiseen. Kaupunkirakenteeseen kaivataan viljelejä alueita, joilla olemassa olevaa luontoa säilytetään ja nähdään.

TURVALLISUUDEN LIIOITTELEMATTOMUUS

Lasten käytössä olevien piha- ja viheralueiden tulisi tarjota mahdollisuuksia omatoimiseen oppimiseen tutkien ja kokeen, kiiveten ja rämpien. Steriilit leikkialueet, tarkoin suunnitellut välineet ja aitaaminen eivät liiallisuuksiin mennessään tue lapsen ympäristösuhteen kehittymistä ja omien rajojen tutkimista. Ympäristö saisi tarjota haasteita ja tutkittavaa ilman loputtomiin siintävää turvasoraa.

MAANKÄYTÖN SUUNNITTELU

Maankäytön suunnittelulla voitaisiin vaikuttaa lähimetsien, retkeilyalueiden ja vesistöjen saavutettavuuteen. Erityisesti päiväkotien ja koulujen sijoittaminen näitä asioita silmällä pitäen olisi tärkeää. Maankäytön suunnittelulla voitaisiin jättää ja luoda kaupunkirakenteeseen tilaa vihreälle ja avoimelle tilalle. Myös eri ikä- ja käyttäjäryhmien kohtaamista voitaisiin tukea esimerkiksi palvelukotien ja päiväkotien yhteisten piha-alueiden mahdollistamisella sekä erilaisten harraste- ja liikunta-alueiden sijoittelulla.

TOIMINNAN KEHITTÄMISEN NÄKÖKULMAT

ASENNE

Asennemuutoksia tarvittaisiin niin päättäjiltä, tilaajilta, rakennuttajilta, suunnittelijoilta kuin kasvatus- ja opetustyön tekijöiltä. Viheralan toimijat voisivat hellittää urautuneisuudesta ja tiukoista uskomuksista liittyen totuttujen toimintatapojen oletettuun ylivoimaisuuteen ja edullisuuteen. Kestävän energian käyttömahdollisuudet tulisi ottaa tosissaan. Kasvatus- ja opetusalan toimijoiden asenteisiin kaivattaisiin rohkeutta ympäristökasvatuksellisten elementtien ja monipuolisten ympäristöjen hyödyntämiseen.

YHTEISTYÖ

Yhteistyö kaikkien viheralan tekijöiden, päättäjien, kaavoittajien sekä opettajien, ympäristökasvattajien ja hyvinvoinnin ammattilaisten kesken. Maisemasuunnittelijat kaipaisivat sitoutuneisuutta koulujen ja päiväkotien työntekijöiltä erilaisten pihan elementtien, kuten palstaviljelyn ylläpitämisessä.

OSALLISTAMINEN

Suunnitteluprosessien avoimuudella ja osallistamisella voitaisiin saada aikaan monipuolisia ympäristöjä, joissa käyttäjien toiveet ja tarpeet on pysytetty toteuttamaan. Osallistamisprosessin läpiviennin osaamista tulisi kehittää.

TIETO

Tarvitaan laajempaa kokonaisnäkemystä sekä monimuotoisuuden, kasvuksen, kestävyys ja ympäristön ymmärtämistä. Tietoa ja uskallusta uudentilaisten toimintatapojen toteuttamiseen voitaisiin lisätä malliesimerkkien avulla.

5 POHDINTA

Tässä luvussa kootaan yhteen opinnäytetyön teoriaosuuden pohjustamaa tietoa, toteutetun tutkimuksen tuloksia sekä maisemasuunnittelutyön realiteetteja. Tavoitteena on koota näitä osa-alueista yhdistäen kokonaisuus, joka toimii ympäristökasvatuksen fyysisten ympäristön puitteiden suunnittelun idealähteenä ja tarkistuslistana.

5.1 Ympäristötietoisuuden kehittämisen näkökulma viheralalla

Joka päivä on mahdollisuus kymmeniä kertoja valita, asettuuko osaksi ratkaisua vai jääkö osaksi ongelmaa.

Arto O. Salonen
(Salonen 2016, 25.)

Ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittymisen huomioiminen todellisessa maisemasuunnittelun arjessa kohtaa väistämättä haasteita. Tavoitteellinen ympäristötietoisuuden edistäminen on arvovalinta, jonka eteenpäin viemiseksi joutuu todennäköisesti etsimään paljon tietoa, hakemaan uusia toimintatapoja, kyseenalaistamaan omia ajattelumalleja, laskemaan kustannuksia sekä päättäväisesti perustelemaan tehtyjä valintoja muille. Koetut suunnittelun ja suunnitelmien toteutumisen rajoitteet voivat tuntua niin painavilta, että tällaista suunnittelun kulttuuria ei ehkä pystytä mieltämään millään tavoin mahdolliseksi tai kannattavaksi. Koko ympäristö- ja viheralalla kuitenkin tarvitaan muutosta kestävämpien toimintatapojen suuntaan. Tämä muutos on jo hetken tehnyt tuloaan ja on ottamassa konkreettisia askelia, kun kestävä kehityksen kriteeristöille ja ohjeille etsitään Suomeen sovellettavissa olevia muotoja. Esimerkkejä tästä ovat Viherympäristöliiton työryhmien meneillään olevat projektit sekä Saarisen ja Von Freymannin maisemasuunnittelun näkökulmasta tehty tutkimus (2016) kestävästä kehityksestä rakennetussa ympäristössä. Näiden projektien ensisijaisena tavoitteena on viheralan tämän hetkisten toimijoiden ja työskentelykulttuurin ohjaaminen kestävä kehityksen käytänteiden suuntaan.

Tämän opinnäytetyön ajatuksena ei ole toistaa edellä mainittujen töiden sisältöä, vaan herättää tiedostamaan ympäristötietoisuuden kehittämisen mahdollisuudet viheralalla. Se ympäristö, jota viheralalla suunnitellaan, rakennetaan ja ylläpidetään, on se ympäristö, johon erityisesti kaupungissa kasvavien sukupolvien ympäristö- ja luontosuhde perustuu. Seuraavassa esitetään listaus teorian ja kyselyn pohjalta johdetuista näkökulmista, joilla voidaan kehittää ympäristökasvatusta ja ympäristötietoisuuden kehittymistä tukevaa maisemasuunnittelua.

5.2 Suunnittelulliset näkökulmat

5.2.1 Monipuolisuus

Monipuolisuuden näkökulma tulee esiin lapselle ominaisten oppimisen tapojen ja lapsiystävällisten ympäristöjen teorioissa. Myös kyselyn vastaajat toivoivat ympäristöihin monipuolisuutta niin virikkeiden kuin alueiden ilmeen vaihtelevuuden muodossa. Monipuolinen ympäristö innostaa ja haastaa synnyttäen motivaation syvempiin ympäristön tutkimusmatkoihin. Varhaiskasvatusikäisten lasten kohdalla ratkaisujen ei tarvitse olla massiivisia: erilaiset muokattavat luonnonmateriaalit, omatekoiset hyönteishotellit, pesämaiset majapaikat ja jo pienetkin puistikot parin perinteisen leikkivälineen rinnalla luovat lasten ulottuvilla olevasta maailmasta elämyksellisemmän ja ympäristötietoisuutta kehittävämmän ympäristön. Lasten käytössä

olevien piha- ja vihealueiden suunnittelussa tärkeää on myös lapsen perspektiivin huomioiminen. Lapsen maailmassa korostuvat alhaalla olevat asiat kuten ojat, maan tasot, kasvit ja kivet. Tämän tason tulisi sisältää monikerroksellisuutta sekä rikkaita, ehkä aikuisen ensisilmäyksellä vaatimatoman tuntuksia, toisin sanoen helposti toteutettavia yksityiskohtia. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2001, 65.)

Maisemasuunnittelijan työltä monipuolisuus kysyy luovuutta ja innostuneen otteen säilymistä työuran edetessä. Maisemasuunnittelijan koulutus ja viheralan toimintaperiaatteet painottuvat paljon teknisen toteutuksen ja kustannusten ymmärtämiseen. Tämän johdosta suunnitelmia tehdään pahimassa tapauksessa yksi käsi VHT:llä, toinen InfraRYL:llä, loput raajat RT-kortiston syövereissä ja halvimman taimiston angervoriveissä – pää määräysten paljoudesta ja mahdollisuuksien vähyydestä notkahtaneena. Työelämän konkretia tulee näin tutuksi, mutta luovuuden esiin kaivamiseen voitaisiin panostaa enemmän niin koulutuksen kuin työelämänsä aikana. Kyky luoda elämyksellisiä ympäristöjä on jotain muuta kuin ohjeistusten mukaista leikkivälineiden ja pensasalueiden sijoittelua korkojen määrittelemälle sorakentälle. Monipuolisessa suunnittelussa on loppujen lopuksi kyse hyvin helposti toteutettavista asioista. Näiden asioiden haltuun ottamisella kehittynee niin ympäristö kuin omakin ammatillinen innostuneisuus ja inspiraatio.

Monipuolisten ympäristöjen suunnittelun keinoja ja esimerkkejä

- Moniaistinen ympäristö: tunnusteltavia kasveja ja materiaaleja, tuoksuja, värejä, ääniä ja makuja
- Monitasoisia yksityiskohtia: lapsen perspektiivin huomioiminen
- Korkeuseroja
- Rakennettuja sekä luonnontilaisia alueita
- Mahdollisuus majojen rakentamiseen: risujen kerääminen tähän tarkoitukseen ylläpidon tiimoilta
- Rakentelun materiaaleja: risuja, lankkuja, köysiä, pressuja
- Erilaisia materiaaleja: hiekat, koristesorat, purut, hakkeet, kiveykset, nurmikot
- Avoimia tiloja ja suljetumpia pesiä: puiden suojaa ja piiloja pensaissa
- Esteettisiltä ominaisuuksilta kaunis ja vaihteleva
- Liikkuminen on mahdollista sekä esteettömästi että liikkumisen taitoja haastavasti
- Kaikkina vuodenaikoina toimiva
- Leikkivälineitä ja vapaata tilaa peleille sekä juoksemiselle
- Tietoa tarjoava
- Taiteen tekemistä ja kokemista tarjoava
- Leikkimisen työkaluja tarjoava
- Mahdollisuus kaupunkiviljelyyn
- Kanoja, muita maatalan eläimiä
- Optisia harhoja
- Valolla luotuja katseenvangitsijoita

Esimerkki omalla tavallaan monipuolisesta ja monikäyttöisestä tilasta on Helsingin Mustikkamaalle perustettu Syötävä Puisto, joka on kaikille kaupunkilaisille avoin puutarha. Sen tarkoituksena on tarjota kävijöille moniaistinen elämys makuineen, väreineen ja tuoksuineen. Siellä koululaiset ja talkoolaiset ovat päässeet harjoittelemaan kasvimaan viljelyyn liittyviä taitoja ja kuka tahansa voi nauttia hedelmäpuiden ja marjapensaiden sadosta. Kaupungissa asuville lapsille tällaisen paikan kokeminen voi olla erityinen ja merkittävä elämys. Kesän aikana viikottain puistossa järjestetään avoimia talkoita, juhlia ja asiantuntijapäiviä liittyen muun muassa sienien kasvattamiseen, kaupunkikanelan perustamiseen ja puutarhan hyödyntämiseen oppimisympäristönä. Syötävä Puisto on hanke, joka tarkoituksena on etsiä kaupunkikulttuurin uusia malleja ja syventää kaupunkilaisten ympäristösuhdetta. (Syötävä Puisto 2016.)

5.2.2 Luonnonmukaisuus

Luonnonympäristöihin kehittyvä suhde on yksi ympäristökasvatuksen ja erityisesti varhaiskasvatusikäisten lasten ympäristötietoisuuden kehittymisen olennaisimpia osa-alueita. Luonnonmukaisten ympäristöjen tarve tulee selkeästi esille niin ympäristökasvatuksen lähdekirjallisuudessa kuin opinnäytetyön kyselyn tuloksissa. Monien kaupungissa elävien lasten luontosuhteen kehittyminen on todella koetun arkiympäristön sekä päiväkodin ja koulun varassa. Tämän vuoksi rakennettuun ympäristöön olisi tärkeää luoda helposti saavutettavia paikkoja, joissa luontoa ja sen prosesseja päästäisiin kokemaan ja tutkimaan. Tarvitaan siis rakennetun ympäristön ja luonnonympäristön välivyöhykkeitä. Tänä päivänä monet puistot ja viheralueet ovat hyvin vahvasti rakenteellisia, rajoitettuja ja ylläpidettyjä, eivätkä vastaa luonnonmukaisten ympäristöjen tarpeeseen. Luonnonmukaisuutta voidaan suunnittelussa edistää monin tavoin: luonnollisilla materiaalivalinnoilla, olemassa olevien pusikoiden säilyttämisellä, perhosia houkuttelevilla kasveilla ja korvaamalla nurmikko osittain esimerkiksi kuntalla tai niityllä.

Lapset nauttivat luonnon omista paikoista, joita ei ole suunniteltu ja rakennettu liian valmiiksi.

Hannele Cantell, ympäristökasvatuksen yliopistonlehtori
(Cantell 2011, 332.)

Rakennetun ympäristön ja luonnonympäristön välivyöhykkeiden luomiseen maisemasuunnittelijat ovat yksi potentiaalisesti ammattitaitoisimmista ryhmistä. Voisi olla aiheellista tuoda tämä osaaminen esiin kuuluvamalla äänellä ja ottaa erilaisista hankkeista se paikka, jossa luonnonmukaisen ja rakennetun ympäristön yhdistämisen kysymyksiä ratkotaan. Ohjeita luonnon monimuotoisuuden tukemiseen tarjoaa Tutkimusosuuskunta Tapauksen Rikasta luontoa -koulutuskamppanja. Kamppanjan lähtökohtana on ympäristöpoliittisesta tutkimuksesta noussut ajatus siitä, että käytännön toimijoilla kuten kuntien viheralan ammattilaisilla, metsänhoitajilla ja yksityisten pihojen ja puutarhojen omistajilla on runsaasti mahdollisuuksia tukea luonnon monimuotoisuutta. Näitä keinoja ovat muun muassa pölyttäjiä ja muita eläimiä houkuttelevat kasvivalinnat sekä pesintäpaikkojen tarjoaminen. (Rikasta luontoa 2016.) Esimerkki monimuotoisuuden suunnittelusta on Suo-

men Luonnonsuojeluliiton järjestämän lahopuutarhojen suunnittelukilpailun johdosta syntynyt yksinkertainen ja veistoksellinen puistotila Lahokehä – pieni alue, jonka risu-, laho- ja niittyelementit luo arvokkaita elinoloja eliöstölle. (Saarilahti 2013, 23.)

Kun ihminen tulee Lahokehän sisäpuolelle, hän varmasti vaikuttuu. Edessä on kuin pala villiä suomalaista metsäluontoa veistoksellisessa paketissa. Voi vain ihmetellä, miksei tällaista Suomi-brändin kaupunkiversiota ole jokaisessa Suomen puistossa.

Jyrki Sinkkilä, Aalto-yliopiston professori
(Saarilahti 2013, 23.)

Luonnonmukaisten ympäristöjen suunnittelun keinoja ja esimerkkejä

- Ekologisten systeemien säilyttäminen
- Olemassa olevien kasvien säilyttäminen
- Kasvuolosuhteisiin sopivien kasvien ja kotimaisten taimien valitseminen
- Luonnonmukainen veden käsittely
- Maaperän hyödyntäminen ja neitseellisten maa-ainesten käytön kyseenalaistaminen
- Perhosia, pölyttäjiä ja muita hyönteisiä houkuttelevat kasvivalinnat
- Hyönteishotellit
- Lintujen asuttamat puistikot
- Eläinten piilo- ja pesäpaikat
- Lahopuutarhat
- Sammakkolammet
- Luonnon materiaalien käyttäminen
- Erilaisten kivien käyttäminen
- Lähimetsien suojeleminen
- Luonnonmukainen tuholaiistorjunta

Aiemmin esiin tuotu Willamon (haastattelu 10.5.2016) näkökulma henkilökohtaisesta ekologiasta ja havainnollistamisesta liittyy tässä yhteydessä myös luonnonmukaisuuden näkökulmaan. Oman luonnon ja luonnosta riippuvaisuuden ymmärtäminen ovat jossain määrin abstrakteja asioita, mutta niiden olemassaoloa voidaan jo hyvin pienillekin lapsille havainnollistaa. Luonto- ja ympäristösuhde ovat ympäristön ja ihmisen keskinäistä vuorovaikutusta. Havainnollistamalla mehiläisten tärkeyttä, tyhjäkäyvien autojen vaikutuksia ja puuvillan muuttumista lämmittäväksi vaatteeksi luodaan pohjaa ympäristön arvostamiselle. Englannissa sijaitseva Eden Project –niminen valtava puutarha ja opetuskeskus on havainnollistamisesta hieno esimerkki. Teemapuiston tropiikkien keskellä tärkeitä ovat tietotaulut ja niitä avaavat elementit: puistossa lääkekasvit on esitetty lääkepakettien kuvien yhteydessä, tekstiilit kuitukasvien vierellä, puhelimen metallit mineraalien ja kivien kanssa ja ranskalaiset perunat todellisina kasvavina perunoina. Lapset ja muut kävijät oppivat luonnon tarjoamien palveluiden merkityksen ja mahdollisesti samalla myös vastuunsa niiden säilyttämiseen. (Eden project n.d.; oma vierailu 2013).

5.2.3 Liioittelematon turvallisuus

Kyselyssä vastaajien kokemukset liioitellun turvallisista, steriileistä ja tylsistä leikkipaikoista tulivat esiin niin ympäristökasvattajien ihmettelynä, kuin maisemasuunnittelijoiden turhautuneisuutena. Vastuukysymykset leikkipaikkojen suunnittelussa ovat usein niin suuria, että helpoin vaihtoehto on turvautua standardien mukaisiin valmisleikkivälineisiin. Tämän ohessa tapahtuva leikkivälineiden putoamisalueiden huomioiminen taas vaikuttaa muun leikkialueen autioittavalta automaatiolta. Lapsen toiminnan ja kehittymisen kannalta pelkkien leikkivälineiden tarjoaminen tuntuu lasten aliarvioimiselta.

Turvallisuus ja sen liioittelemattomuus ovat lasten käytössä olevien piha- ja viheralueiden suunnittelussa haastavia ja tärkeitä teemoja. Turvallisuudesta huolehtiminen, kuristumisen ja korkealta putoamisen estäminen on ehdottomasti perusteltua. Tiukat turvallisuussäädökset kuitenkin osaltaan rajoittavat ympäristön monipuolisuuden mahdollisuuksia. Täysin selkeää rajaa liioitellun ja liioittelemattoman turvallisuuden välille ei ehkä koskaan voida vetää: Lasten yksilölliset erot ja vanhempien runsaasti toisistaan poikkeavat näkemykset määrittelevät alueiden käyttäjien tarpeita. Tämä korostuu erityisesti päiväkotien ja koulujen pihoidella, joilla hoito- ja kasvatushenkilökunta on vastuussa lapsista.

Lapset leikkivät hyvin mielellään vesileikkejä, aikuisten mielestä taas kuiva piha oli hyvä. Aikuiset toivoivat maaston epätasaisuudet loivemmiksi ja lapset rakastivat korkeita ja hankalia paikkoja. Aikuiset halusivat suojella istutuksia aidoilla ja lapset halusivat leikkiä pensaiden juurilla. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2001, 51.)

Lapsiystävällisimmäksi ympäristön tyypiksi Kytän tutkimuksessa nimetty Melukylä tarjoaa lapsille liikkumisen vapautta ja runsaita toiminnan mahdollisuuksia. Kyselyn vastaajista selvästi suurin osa koki, että toiminnot kuten vesileikit, kivillä ja kalliolla kiipeäminen, nuotion ääressä istuminen, yksinkertaisilla työkaluilla rakentelu ja puissa kiipeäminen olivat mahdollisia varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa – niin vanhempien kuin hoito- ja kasvatushenkilökunnankin seurassa. On otettava huomioon, että tämä tulos ei kerro kontrolloidusti ammatikseen lapsia hoitavien ja kasvattavien ammattikuntien näkemyksistä. Vastauskokonaisuuksien perusteella voidaan kuitenkin osan ympäristökasvattajista olettaa toimivan tällaisissa toimenkuvissa.

Turvallisuus ja mielikuvituksellisuus voivat kulkea myös käsi kädessä. Tästä esimerkkinä Tampereella sijaitseva ja käyttäjien ylistämä Tiitiäisen satupuisto, jossa taide on onnistuttu yhdistämään toiminnallisuuteen ja leikkimisen turvamääräykseen. Puistossa esimerkiksi hiekkalaatikon reunat ovat värikkäitä ja geometrisia puuveistoksia ja turva-alustan muodot muistuttavat jättimäisiä matoja. (Vesanummi 2014.)

Liioittelemattoman turvallisuuden suunnittelukeinoja

- Lasten käytössä olevia piha- ja viheralueita ovat myös nimenomaisten leikkikenttien ulkopuolisten alueet.
- Välineet eivät ole ensivaikutelmaansa haastavampia
- Välineisiin pääseminen on haastavampaa, kuin niistä pois pääsy
- Turvalliset kulkureitit kiinnostavien toimintojen välillä: ei vaarallisia teiden ylityksiä
- Helposti nähtäviä kohtaamispaikkoja ja maamerkkejä eksymisen välttämiseksi
- Puihin jätetään kiipeiltäviä alaoksia
- Mehiläisiä houkuttelevien kasvien käyttäminen. Lapsille opetetaan, kuinka toimia pistävien hyönteisten läheisyydessä: vakavasti allergisten varalta vastalääkkeet joka tapauksessa mukana.
- Syötäviä viljelykasveja
- Ehkä vain myrkyttömiä ja erittäin lievästi myrkyllisiä kasveja, joiden avulla kuitenkin opitaan, ettei kaikki ole syötävää
- Lammikoitumisalueita ja matalia puroja
- Turvallisessa ympäristössä pesäpaikkoja, jotka lapsille mieluisia ja näennäisiä piilopaikkoja

5.2.4 Maankäytön suunnittelu

Maankäytön suunnittelu on vaikuttamisen vaiheena voimakas, jos halutaan sisällyttää viheralueita, saavutettavia lähimetsiä ja luonnontilaisia alueita rakennettuun ympäristöön ja sen läheisyyteen. Erityisen tärkeitä ovat päiväkotien ja koulujen saavutettavissa olevat luontopaikat ja lähimetsät.

Maankäytön suunnittelulla voidaan tukea ekologisen kestävyys lisäksi sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä esimerkiksi erilaisten ikäryhmien toimintojen sekä alueiden käyttö- ja kulkumahdollisuuksien hyvällä sijoittelulla. Maankäytön suunnittelijat ohjaavat suuren mittakaavan asioita, mutta esimerkiksi hulevesien käsittelymuodoista, toimintojen ja kasvillisuuden sijoittelusta päättävät suunnitteluprosessia jatkavat ammattikunnat, kuten maisemasuunnittelijat. Maankäytön suunnittelulla voitaisiin tukea ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittymisen puitteita, mutta maankäytön suunnittelun puitteita voidaan hyvällä paikallisella jatkosuunnittelulla vielä paikata.

Maankäytön suunnittelun ympäristötietoisuuden kehittymistä
tukevat keinot

- Ekologisten kehien ja käytävien huomioiminen
- Vihreän tilan jättäminen kaupunkirakenteeseen
- Lähimetsien saavutettavuuden tukeminen: erityisesti koulut ja päiväkodit
- Vesistöjen saavutettavuuden tukeminen
- Olemassa olevien arvokkaiden luontoalueiden suojeleminen
- Maisemaniittyjen arvostaminen
- Taloyhtiöiden yhteiskäytöllisten tilojen ja pihojen suunnitteleminen (korttelitalot ja viljeltävä pihat)
- Vanhainkotien ja päiväkotien läheinen sijoittelu
- Kevyen liikenteen tukeminen
- Joukkoliikenteen tukeminen

Esimerkillistä maankäyttöä on muun muassa Kuopion osayleiskaavassa suunniteltu viherkehä, jonka tarkoituksena on lisätä kaupunkilaisten virkistyskäytössä olevia viheralueita sekä ekologisen monimuotoisuuden tukea. Viherkehän osat muodostuvat laajemmista viheralueista, lehtoalueista ja lähimetsistä sekä niitä yhdistävistä viherkäytävistä. (Yle 2005.)

Toinen maankäytön suunnittelun esimerkeistä koskee Helsingin tekeillä olevan yleiskaavan saamaa palautetta: Kyseinen kaava pyrkii vastaamaan vuoteen 2050 arvioituun 600 000 uuden asukkaan odotteeseen tiivistämällä nykyistä asutusta ja rakentamalla uutta kantakaupunkia. Näihin uudisrakentamisen aluksiin kuuluu myös Helsingin Keskuspuisto. Suuri osa kaavan saamasta 1400 palautteesta koskee viheralueita. Ne koetaan tärkeiksi ja niiden säilymiseksi ihmiset ovat valmiita tiivimpään asumiseen. Samassa kaavaesityksessä ehdotetaan moottoriteiden muuttamista bulevardeiksi. Palautteen antajat ovat vastustaneet tätä kulkuyhteyksien heikkenemisen vuoksi, mutta kehottavat kuitenkin rakentamaan uusia asuinalueita enemmän noille kaavailluille bulevardialueille kuin olemassa oleville viheralueille. (Suomen Latu 2016.)

Kaupunkiluontoa ei pidä ajatella raakamaana, olipa kyseessä millainen pikkukunta tahansa.

Tuija Sievänen, Luonnonovarakeskuksen tutkija
(Suomen Latu 2016.)

5.3 Toiminnan kehittämisen näkökulmat

5.3.1 Tieto

Tiedon lisäämisen tarve nousi esiin erityisesti maisemasuunnittelijoiden kyselyvastauksista. Tarvitaan laajempaa kokonaisnäkemyä sekä monimuotoisuuden, kasvatuksen, kestävyys ja ympäristön ymmärtämistä. Tietoa, varmuutta ja uskallusta uudenaisten toimintatapojen toteuttamiseen lisääisivät malliesimerkit, pilottihankkeet sekä näihin liittyvä riittävä tiedottaminen.

Usein ympäristökasvatus saatetaan kokea vain luontoon liittyvänä ja erityisesti tiedon lisäämiseen perustuvana kasvatuksena (Cantell 2004, 13). Tällaisessa tilanteessa ympäristökasvatuksen puitteiden suunnittelun mahdollisuudet voivat tuntua hyvin rajatuilta ja esimerkiksi vain metsien yhteyteen sidotuilta. Kuten työn aiemmissa osissa on tuotu ilmi, on ympäristökasvatus niin ekologisten kuin inhimillistenkin ympäristöjen ulottuvuuksien kokonaisuus. Tämä laaja-alaisuus voidaan haastavuuden sijaan kokea loputtomien mahdollisuuksien kenttänä, jolla syy-seuraussuhteita ja ratkaisuja riittää.

Maisemasuunnittelijan tiedon lisäämisen keinoja

- Koulutuksen aikainen ympäristötietoisuuden olemassaolon tiedostaminen ja huomioiminen
- Totuttujen ja kestävästi toimintatapojen kyseenalaistaminen
- Tutkimustiedon lukeminen
- Työpajoihin osallistuminen: esimerkiksi luonnon monimuotoisuuteen ja osallistamiseen liittyviä tilaisuuksia järjestetään
- Sidosryhmien yhdistysten jäseneksi liittyminen
- Kollegoiden kanssa keskusteleminen
- Vaihto-opiskelu ja työskentely ulkomailla
- Itseopiskelu verkkolähteistä: Youtube-videopalvelusta löytyy paljon keskustelua kestävästä kehityksestä, ekososiaalisesta sivistyksestä ja monimuotoisuudesta
- Alan innovatiivisten toimijoiden ja asiantuntijoiden seuraaminen sosiaalisessa mediassa
- Erilaisten laitosten kuten päiväkotien, koulujen ja vanhainkotien arkeen tutustuminen

5.3.2 Yhteistyö

On aiheellista miettiä, voidaanko miltään yksittäiseltä ammattiryhmältä odottaa syvää osaamista kaikilta ympäristöjen suunnitteluun liittyviltä kentiltä. Kaiken kattavaa asiantuntijuutta hedelmällisempää voisi olla eri asiantuntijoiden yhteistyö ja vastavuoroinen auttaminen. Yhteistyö voidaan kokea lyhyellä tähtäimellä taloudellisesti ja ajankäytöllisesti haastavaksi, mutta kokonaisvaltaisia ongelmia kokonaisvaltaisesti ratkaistaessa on kehitettävä monialainen ja yhteistyöhön pyrkivä työkuultuuri.

Minun tehtävänä on saada sinut loistamaan siinä sinun jutussa.

Arto O. Salonen

Kaikkien ammattikuntien ja yksilöiden vahvuudet eroavat toisistaan. Jos pystytään toimimaan työyhteisöissä, joissa voittamisen sijaan tavoitteena on saada kaikki loistamaan omassa osaamisessaan, ollaan todennäköisesti ratkaisujen äärellä. (Salonen 2016, 33.) Maisemasuunnittelijalla on oma näkökulmansa ympäristöön, sen elementteihin ja toimivuuteen. Toisaalta muiden asiantuntijoiden tieto laajentaa maisemasuunnittelijan osaamista – toisaalta maisemasuunnittelija voi saada muut ajattelemaan osaamisalojaan ensimmäistä kertaa maisemasuunnittelullisesta näkökulmasta.

Yhteistyön kehittäminen sekä osaajien ja näkökulmien yhdistäminen ovat Cantellin (sähköpostikeskustelu 12.5.2016) mukaan asiantuntijuuden rakentumiselle tarpeellisia. Jo kouluttautumisen aikana tehtyjen yhteistyöprojektien voidaan nähdä luovan pohjaa moniulotteiselle asiantuntijuudelle sekä kyvyille heittäytyä tulevaisuudessa monialaisiin yhteisprojekteihin. Yleensä monialaisessa yhteistyössä tehtyjen projektien pienetkin yksityiskohdat pystytään huomioimaan laaja-alaisesti ja ennakoivasti, jolloin resurssitkin käytetään tehokkaimmin.

Yhteistyön lisäämisen keinoja

- Työelämän toimijoiden ja opiskelijoiden yhteistyö
- Korkeakoulujen sisäinen yhteistyö: esimerkiksi hyvinvointi- ja sosiaalialan, tekniikan ja maisemasuunnittelun opiskelijoiden yhteistyö
- Korkeakoulujen välinen yhteistyö
- Eri ammattialojen yhteiset seminaarit
- Yhteistyöjärjestöjen kutsuminen viheralan tapahtumiin
- Teknologisten alustojen hyödyntäminen yhteistyössä
- Kansainvälinen yhteistyö
- Rohkea asiantuntijoiden lähestyminen
- Osuuskunnat

5.3.3 Osallistaminen ja merkityksellisyys

Osallistaminen on todettu lukuisissa hankkeissa keinoksi, jolla voidaan vahvistaa ihmisten suhdetta ja arvostusta omaa ympäristöään kohtaan. Tätä näkökulmaa vahvistettiin ja kaivattiin myös kyselyn vastaajien keskuudessa. Se mitä ollaan oltu mukana suunnittelemassa, tekemässä tai hoitamassa, koetaan tärkeänä. Suunnittelun rikastamisen lisäksi osallistamisella on voimaantumista ja ympäristön merkityksellisyyttä lisäävä vaikutus. Kun lapset saavat kokemuksen osallistamisesta, voi sen myötä syntynyt luottamus omien toimien vaikuttavuuteen luoda vahvan motivaation ympäristötietoiselle toiminnalle. Toiminnan taidot lisääntyvät ja itseluottamus kasvaa.

Osallistaminen on prosessi, jossa yksilöitä tai yhteisöjä tuetaan, kannustetaan tai kehoitetaan osallistumaan toimintaan tai päätöksentekoon. Tarve osallistua on syntynyt muualla kuin osallistujan mielessä.

(4V-hanke n.d.)

Osallistaminen koetaan virkamiesten puolelta usein pakollisena velvoitteena, joka hoidetaan harmillisen näennäisesti. Mielikuvaan toiminnan hankaluudesta vaikuttaa Koskisen (haastattelu 12.5.2016) mukaan kokemus tilaisuuksista, joissa kovinta ääntä pitävät periaatteiltaan kaikkea vastustavat henkilöt. Hänen mukaan kokemukset lasten ja nuorten osallistamisesta sen sijaan ovat yleensä todella antoisia, kun projekteja osataan pohjustaa innostavasti. Lapsille leikkivälineet ovat usein osa leikkiä ja sen tarinaa: kiipeilyteline voi toimia avaruusaluksena, liukumäki vesiputouksena, pensasryhmä paloauton varikkona ja maasta löytynyt keppi lemmikkirapuna. Lasten ilmiömäinen kyky käyttää mielikuvitusta voi tuoda maisemasuunnittelijalle paljon rakentavia ja hienoja ideoita, joita tulisi uskaltaa heittäytyä kehittämään. Maisemasuunnittelijan toiminnan ja osaamisen kehittäminen paikkana voisi todella olla osallistaminen. Koskisen mukaan jo muutamalla osallistamisen menetelmällä ja pienellä ajallisella panostuksella voidaan saada aikaan paljon sellaista, joka tekee suunnitteluprosessin jatkosta helpomman ja työn lopputuloksesta toimivamman.

Osallistaminen ei rajoitu vain ympäristön suunnitteluvaiheeseen. Esimerkiksi Helsingin Puistokummi-toiminta on rakennusviraston järjestämää vapaaehtoistyötä, jota ohjaavat kaupungin ylläpitotoimen työntekijät. Puistokummit toimivat erilaisissa tempauksissa, roskakävelyissä ja vieraslajien kitkentätalkoissa ylläpitotoimen hoitaessa asiaankuuluvat työvälineet ja väkkuutuksen. Puistokummi-tapahtumia järjestetään kohtalaisen paljon ja niihin osallistutaan aktiivisesti. (Helsingin kaupungin rakennusvirasto 2015a.)

Osallistamisen yhteydessä kyselyn tuloksista nousi esiin myös kaivattu kokemus siitä, että ympäristö tuntuisi arvokkaalta, omakohtaiselta ja merkitykselliseltä. Tätä edistävät kyselyn vastaajien mukaan paikallishistorian tuntemus sekä omakohtaiset kokemukset ympäristöstä. Helsingin kaupungilla on erinomainen esimerkki myös merkityksellisyyden tukemisesta: Vihreät sylit on laadukkaasti toteutettu helsinkiläinen verkkopalvelu. Se ohjaa puistoista kiinnostuneet tutkimaan ympäristöä mobiililaitteiden ja tulostettavien puistoreittiopastusten avulla. Monipuolisia ja omalaatuisia puis-

toja voidaan tarkastella teemoittain ja tarjolla olevaa tietoa voi selata pinnallisesti tai hyvinkin syvällisesti tutustuen esimerkiksi puiston patsaan elämään. (Helsingin kaupungin rakennusvirasto 2015b.)

Osallistamisen ja merkityksellisyyden lisäämisen keinoja

- Lasten osallistaminen suunnitteluun
- Päiväkotien ja koulujen henkilökunnan osallistaminen suunnitteluun
- Ylläpidon toimenpiteisiin osallistaminen: esimerkiksi risujen keräämistä voi seurata majojen rakentaminen
- Roskien kerääminen
- Vieraslajien hävittäminen
- Paikan historiasta oppiminen
- Ympäristötaiteen tutkiminen
- Rakennusten tutkiminen

5.3.4 Asenne

Kyselyssä selvitettiin rajoitteita, jotka vaikuttavat ympäristötietoisuutta tukevaan suunnitteluun. Näistä selkeästi merkittävimmit nousivat asenteisiin ja resursseihin sekä tilaajien intresseihin liittyvät tekijät.

Monet tilaajina toimivat organisaatiot kuten yritykset, päiväkodit ja kunnat haluavat ainakin jollain tasolla osoittaa toimivansa kestävästi: Useat kansainväliset kestävä kehitys velvoittavat strategiat vaikuttavat yksittäisten maiden toimintaan, kuntien päätöksentekoon ja sen myötä moninaisten hankkeiden rahoitukseen. Uusiin varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmiin sisällytetään yhä enemmän ympäristökasvatuksen ja ympäristövastuullisuuden teemoja. Kestävä kehitys ja ympäristötietoisuuteen liittyvät arvot voitaisiin nähdä merkityksellisyytensä lisäksi myös viheralan kilpailukykyä lisäävänä mahdollisuutena. Viherala voisi todella osaamisensa puolesta olla vihreä nimeään perusteellisemmin ja kaiken lisäksi hyötyä siitä taloudellisesti. Tähän tarvitaan uudenlaista asennetta. Hyviä toimintamalleja kehittyä lisää jatkuvasti. Enemmän kuin keinojen puutteesta, on kyse halusta ja uskalluksesta ottaa niitä käyttöön – erityisesti rakennuttajien kohdalla.

Tilaajien intressien ongelmallisuutta osoiteltaessa voitaisiin pohtia suunnittelijan omaa markkinointikykyä. Tilaajalla tuskin on maisemasuunnittelijan asiantuntemusta vastaavaa tietoa vaihtoehtojen laajuudesta. Maisemasuunnittelijalla voisi olla mahdollisuus herättää tilaajan kiinnostus ympäristökasvatusta, ympäristötietoisuutta ja kestävä kehitystä tukeviin valintoihin. Hyvä markkinointi vaikuttaa tilaajien intresseihin. Tilaajien intressit vaikuttavat asenteisiin. Asenteet vaikuttavat lisääntyviin resursseihin. Huomattavaa resursseihin liittyvissä kysymyksissä on toki myös se, että tässä työssä esitetyistä suunnittelun ja toiminnan kehittämisen näkökulmista jokainen voi olla jollain tavoin toteutettavissa vastaavin resurssein kuin tavanomaiset suunnitteluprosessit. Todennäköisesti haasteena on enemmän toimivien

malliesimerkkien ja vakiintuneiden toimintamallien, kuin resurssien vähyys.

Erinomainen esimerkki kaivatusta asenteesta on Turun kaupungin kokeilu, jossa kaupunki jakoi viljelylaatikoita kaupungin yleisille alueille. Yli 300 lavakaulusta ja 170 000 litraa multaa jaettiin 90 eri paikkaan ja hanke saavutti valtavan suosion. (Yle 2016.) Yksi toimintaa aikaansaava voima Suomessa voisi olla juurikin salliminen. Rakennetun ympäristön viheralueita rakennetaan pitkälti ihmisten virkistytymisen ja toiminnan tiloiksi. Ehkä vapaus tai kuuliaisten suomalaisten tapauksessa suora kannustus monipuoliseen tekemiseen toisi ihmiset ja lapset lähemmäs arkiympäristöään. Ympäristöjen ei välttämättä tarvitse olla jokaiselta neliömetriltään valmiita. Vapaan tilan muokkaaminen ja elämykset kuten spontaani kaupunkiviljely, majojen rakentelu, ympäristötaide ja kontrolloimattomat yhteiset kesäkuukautustukset voisivat olla niitä elämyksiä, joilla ympäristö saataisiin tuntumaan läheiseltä ja kosketettavissa olevalta.

VALMIS – se on sellainen asia, johon minä en usko!

Sanna Koskinen
(haastattelu 12.5.2016)

5.4 Maisemasuunnittelijan roolit

Maisemasuunnittelijan roolia pohdittaessa kohdataan paljon kysymyksiä vastuusta, luovuudesta, kustannuksista, olemassaolevasta osaamisesta ja sen syventämisen tarpeista sekä ympäristön laaja-alaisista ulottuvuuksista.

Maisemasuunnittelija voisi erinomaista asiantuntemusta lähestyessään olla ekososiaalisesti sivistynyt yhteiskuntatieteilijä, ympäristökasvattaja, kaikkien ikäryhmien elämää ymmärtävä sosiologi, vanhus- ja vammaistyöntekijä sekä psykologi että terapeutti. Lisäksi hän olisi poliitikko, rahoitusosaaja, markkinoija ja vuorovaikutusosaaja. Tietysti hallussa olisi myös yhdyskunta- ja rakennustekniikka, valaistus ja kehittynein teknologia. Kaiken tämän ohella maisemasuunnittelija olisi myös luova arkkitehti, taiteilija ja kaavoittaja sekä filosofiaan ja hienovaraiseen anarkiaan taipuvainen ympäristösuojelutieteilijä, biologi, permakulttuuriguru ja uskottava hortonomi.

Kuten aiemmin mainittiin, on yhteistyöhön perustuvassa työkulttuurissa valtava mahdollisuus hyvien ympäristöjen luomiseen ja jämähtäneiden ajattelumallien murtamiseen. Kaikkea ei tarvitse osata itse, jos yhteistyön potentiaalin ymmärtää. Maisemasuunnittelijan kohdalla oma syvä asiantuntemus rakennetun ympäristön piirteistä ja ekologisen luonnon toiminnasta on todella arvokasta ympäristötietoisuuden lisäämiseen pyrittäessä.

Edellä esitettyjen suunnittelun ja toiminnan kehittämisen näkökulmien lisäksi halutaan tässä opinnäytetyössä nostaa esiin vielä yksi: Maisemasuunnittelijan rooli rakennetun kohteen käyttöönoton näkökulmasta. Nykyään yleinen tilaaja-tuottaja-malli pitää suunnittelijat, rakentajat ja alueen käyt-

täjät tehokkaasti etäällä toisistaan. Olisi hyvä pohtia, kuinka hyvin suunniteltu ja valmistunut vihearalue jalkauduttaisiin ottamaan käyttöön hedelmällisimmällä tavalla. Maisemasuunnittelijan ammattitaito asukkaiden ja alueiden käyttäjien aktivoimiseen voisi olla arvokas kehittämisen mahdollisuus viheralan toimintamuodoille ja ympäristöön luotujen puitteiden todelliselle käytölle. Tätä aihetta voitaisiin tulevaisuuden opinnäytetöissä käsitellä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSENÄ KOKONAISVALTAISUUS

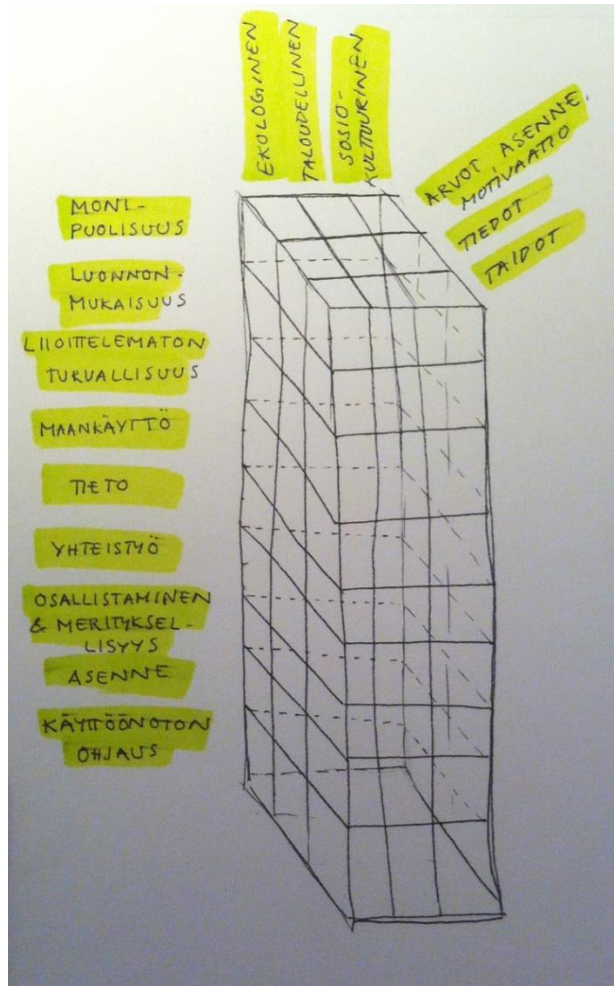
Ympäristökasvatukseen painottuvassa väitöskirjassaan Risto Willamo (2005, 11-15) on käsitellyt kokonaisvaltaisuutta ympäristönsuojelutieteissä. Tuon väitöskirjan kantavana ideana on ympäristönsuojeluun ja ympäristökasvatukseen liittyvien osavaltaiten ja kokonaisvaltaisten lähestymistapojen tarkastelu. Osavaltaisuudella tarkoitetaan osien painottamista kokonaisuuden sijasta. Kokonaisvaltaisuudella tarkoitetaan laaja-alaista, näkökulmia ja tekijöitä yhdistelevää, kokonaisuuksia hahmottavaa lähestymistapaa.

Tämän opinnäytetyön päämääränä oli selvittää, kuinka maisemasuunnittelija voi luoda toimivia ja erityisesti varhaiskasvatusikäisten lasten ympäristökasvatusta ja ympäristötietoisuuden kehittymistä tukevia fyysisen ympäristön puitteita. Aihetta voidaan lähestyä osavaltaisesti jakaen se erillisiin osa-alueisiin, kuten ympäristötietoisuuden osatekijöihin, ympäristön ulottuvuuksiin, ekososiaalisen sivistyksen osiin ja kasvatuksen malleihin. Jaottelu on tärkeää vaiheessa, jossa pyritään vastaanottamaan uutta tietoa ja omaksumaan selkeitä toimintamalleja. Osavaltaisuuden ongelmaksi ympäristökasvatuksen osalta Willamo (haastattelu 10.5.2016) nostaa ihmisen erityisyyttä ja luokittelutaitoja korostavat koulutuksen piirteet. Ympäristö opitaan näkemään enemmän itseä ympäröivänä ja ulkopuolisena asiana, kuin luontona johon itse kuulutaan. Tällöin myös ympäristökriisit on loogista mieltää itsensä ulkopuolisina ja kaukaisina asioina – koetaan että niihin ei ole välttämätöntä reagoida.

Tässä opinnäytetyössä teoriaosuuden aiheet linkittyvät vahvasti toinen toisiinsa. Kyselyn vastaukset lajittuivat siten, että olisi ollut teennäistä jakaa kehitysehdotukset koskemaan vain joitain erillisiä ympäristökasvatuksen osia. Opinnäytetyön aihetta sivuava tutkimustieto sekä kyselyn tulokset luovat pohjaa seuraavalle johtopäätökselle: Toimiakseen ympäristötietoisuutta edistävänä toimijana, maisemasuunnittelijan on lähestyttävä työtään kokonaisvaltaisena ja moniulotteisena asiana.

Käsitelystä aiheesta ei löydetty aiempaa tutkimustietoa. Kysyttäessä aiheeseen liittyviä ajatuksia ympäristökasvatuksen, kestävä kehityksen, maan käytön, ympäristönsuojelun, ympäristöpsykologian ja kasvatustieteiden asiantuntijoilta, saatiin vastauksiksi innostunutta kannustusta, yksittäisiä näkökulmia sekä toteamuksia aiheen haasteellisuudesta. Valmiita vastauksia työn vertailukohdaksi ei ole. Yhden selkeän ja konkreettisen ratkaisun sijaan vastauksiksi löydettiin useita erilaisia näkökulmia, jotka esiteltiin työn pohdintaosiossa. Näkökulmat on avattu erityisesti varhaiskasvatusikäisiä lapsia ajatellen, mutta niitä voidaan hyödyntää kaikkia ikäryhmiä koskevassa suunnittelussa. Suunnittelun ja toiminnan kehittämisen näkökulmat

vastaavat osaltaan asetettuun kysymykseen ympäristötietoisuuden kehittymistä tukevasta maisemasuunnittelun kulttuurista ja niillä on käytettävyyttä viheralalla. Nämä näkökulmat sisältävät perusteltuja osaamisen kehittämisen alueita sekä helposti toteutettavissa olevia konkreettisen suunnittelun esimerkkejä.

Kuvio 19. Kokonaisvaltaisuus ympäristökasvatusta ja ympäristötietoisuuden kehittymistä tukevien fyysisen ympäristön puitteiden suunnittelussa

Yllä olevassa kuviossa on esitetty opinnäytetyön tärkeimmät osa-alueet: Ympäristötietoisuuden kehittymisen osatekijöinä arvot, asenne, motivaatio sekä tiedot ja taidot. Samanaikaisesti ympäristön, kestävän kehityksen ja ekososiaalisen sivistyksen osia edustavat ekologiset, taloudelliset ja sosio-kulttuuriset tekijät. Kolmannen ulottuvuuden kuviossa muodostavat suunnittelun ja toiminnan kehittämisen näkökulmat. Kuvio osoittaa koko opinnäytetyössä käsitellyn aiheen moniulotteisuuden: kaikkien ulottuvuuksien osat ovat sidoksissa toisiinsa ja muodostavat keskenään laajan kokonaisuuden. Sellaisessa maisemasuunnittelun kulttuurissa, jossa ymmärretään yksittäisten osien merkitys sekä niiden kokonaisvaltainen keskinäinen vuorovaikutus, ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittymisen puitteet voivat syntyä hyvin vaivattomasti. Jokainen maisemasuunnittelija voi olla ympäristötietoisuutta edistävä toimija. Nyt voisi olla aika sen roolin olemassaolon tiedostamiseen.

LÄHTEET

- 4V-hanke. n.d. Kaikki mukaan! Lasten osallisuus päiväkodeissa. Osallisuuskalvot. 4V. Viitattu 27.5.2016. http://www.4v.fi/files/4216/osallisuuskalvot_pk_pieni.pdf
- Ariena. 2005. Le développement d'un jardin éducatif. Media. Jardin. Ariena. Viitattu 19.5.2015. <http://www.ariena.org/jardin/Media/jardin.pdf>
- Aura, S., Horelli, L. & Korpela, K. 1997. Ympäristöpsykologian perusteet. Porvoo: WSOY.
- Cantell, H. 2004. Johdanto. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: WS Bookwell Oy, 13.
- Cantell, H. 2011. Lapsuus ja nuoruus ympäristösuhteen perustana. Teoksessa Niemelä, J., Furman, E., Haikka, A., Hallanaro, E. & Sorvari, S. (toim.) Ihminen ja ympäristö. Tampere: Tammerprint Oy, 332-338.
- Cantell, H. 12.5.2016. Ympäristötietoisuuden kehittymiseen houkuttelevien ympäristösuunnittelun keinoin. Vastaanottaja Reeta Juvani. [sähköpostiviesti]. Viitattu 17.5.2016.
- Cantell, H. & Koskinen, S. 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: WS Bookwell Oy, 60-79.
- Drexhage, M. & Murphy, D. 2010. Sustainable development from Brundtland to Rio 2012. United Nations Headquarters, New York. Viitattu 2.3.2016. http://www.un.org/wcm/webdav/site/climatechange/shared/gsp/docs/GSP1-6_Background%20on%20Sustainable%20Devt.pdf
- Eden project. n.d. Trails. Schools. Learn. Viitattu 27.5.2016 <http://www.edenproject.com/learn/schools/trails>
- Ervasti, V. & Paananen, J. 2003. Globus – Riskien maailma. Helsinki: WSOY.
- Finto. 2015b. Ekososiaalinen sivistys. KEKO – kestävän kehityksen kasvatuksen ontologia. FINTO. Viitattu 25.5.2016. <https://finto.fi/keko/fi/page/p168>
- Finto. 2015a. Kestävä kehitys. KEKO – kestävän kehityksen kasvatuksen ontologia. FINTO. Viitattu 25.5.2016. <https://finto.fi/keko/fi/page/p30>
- Harju-Autti, P. 2011. Ympäristötietoisuus tänään. Teoksessa Harju-Autti, P., Neuvonen, A. & Hakkarainen, L. (toim.) Ympäristötietoisuus – Suomalaiset 2010-lukua tekemässä. Helsinki: Rakennustieto Oy, 8-62.

Helsingin kaupungin rakennusvirasto. 2015a. Puistokummit. Hyvä kasvaa Helsingissä. Viitattu 27.5.2016. http://hyvakasvaa.fi/?page_id=190

Helsingin kaupungin rakennusvirasto. 2015b. Vihreät sylit – kävelyretkiä kaupungin puistoihin, Viitattu 27.5.2016. <http://www.vihreatsylit.fi/>

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. 2001. Lapsuus pihalla –hanke. Sosiaalivirasto. Helsingin kaupunki. Viitattu 27.5.2016. http://www.hel.fi/static/sosv/liitteet/Lapsuus_pihalla.pdf

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell Oy.

Horelli, L. & Hölttä, K. 2010. Onnellinen kaupunki lasten silmin – tutkielma 4V-hankkeen lasten piirroksista. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Aalto-yliopisto. Suomen Itsesuunnittelu Oy. Viitattu 20.5.2016. http://www.4v.fi/files/4771/Onnellinen_kaupunki_lasten_silmin.pdf

Hämäläinen, J. & Riihimäki, T. 2001. Lasi ja luonto – ympäristökasvatusta päiväkodissa. Opinnäytetyö (AMK) Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://docplayer.fi/6983109-Lasi-ja-luonto-ymparistokasvatusta-paivakodissa.html>

Jeronen, E. & Kaikkonen, M. 2001. Ympäristökasvatuksen kokonaismallin tavoitteet ja sisällöt arvioinnin kehittämisen tukena. Teoksessa Jeronen, E. & Kaikkonen, M. (toim.) Ympäristötietoisuus – näkökulmia eri tieteenaloilta. Oulu: Oulun yliopistopaino, 22-41.

Järvikoski, T. 2001. Ympäristötietoisuuden käsitteestä ja ilmiöstä. Teoksessa Jeronen, E. & Kaikkonen, M. (toim.) Ympäristötietoisuus – näkökulmia eri tieteenaloilta. Oulu: Oulun yliopistopaino, 7-21.

Karppinen, S. 2007. Elämäksestä kokemukseen ja oppimiseen. Teoksessa Karppinen, S. & Latomaa, T. (toim.) Seikkaillen elämyksiä – Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Tampere: Juvenes Print, 75-97.

Kiiski-Kataja, E. 2016. Megatrendit 2016 – Tulevaisuus tapahtuu nyt. Muut. Julkaisut. Sitra. Viitattu 28.5.2016. https://www.sitra.fi/julkaisut/Muut/Megatrendit_2016.pdf

Kunttu, S. 2016. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman valmistelu. Suomen Ympäristökasvatusseura. Viitattu 15.5.2016. http://www.ymparistokasvatus.fi/images/documents/vasu_vaikuttaminen_tivistelma.pdf

KvantiMOTV. 2007. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvantiMOTV – Kvantitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen Tietoarkiston julkaisuja. Viitattu 30.5.2016. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/ominaisuudet.html>

Lillunen, A. & Kurttio, T. (toim.) 2007. Arvojen selkiyttäminen – Harjoituksia eettisen kulutuskäyttäytymisen kehittämiseksi. Pääkaupunkiseusun Kierrätyskeskus Oy.

<http://www.kierratyskeskus.fi/files/63/Arvoselkeytysharjoituksia.pdf>

Linnakylä, P. 2016. Metsäryhmätoiminta Hämeenlinnassa. Ympäristökasvatuspäivä. Ajankohtaista. Hämeen ELY-kesku. ELY-keskus. Viitattu 28.5.2016. <http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/56410/Pia+Linna-kyl%C3%A4%20Ymp%C3%A4rist%C3%B6kasvatusp%C3%A4iv%C3%A4%2030032016/a1b847bb-b9d5-4ec6-941c-b3c089ed5187>

Lonka, K. 2014. Oivaltava oppiminen. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Louv, Richard. 2003. Last child in the woods. London: Grove Atlantic Ltd.

Nordström, H. 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: WS Bookwell Oy, 116-142.

Nyström, T. 2005. Biologia – Elämä. Helsinki: WSOY.

Opetushallitus. 2016. VASU 11.4.2016 luonnos. Varhaiskasvatus. Lahti. Peda. Viitattu. 25.5.2016. <https://peda.net/lahti/varhaiskasvatus/vasu2017/v2lk/lk/v1:file/download/351ee7bb875f012ec056b5cc09384deb22427747/VASU2017%20luonnos%2011.4.16.pdf>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. n.d. Koulutus ja kestävä kehitys. Koulutus ja varhaiskasvatus. Viitattu 22.4.2016. <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/keke/>

Rikasta luontoa. 2016. Etusivua. Rikasta luontoa. Viitattu 26.5.2016. <http://rikastaluontoa.fi/>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV – Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen Tietoarkiston julkaisuja. Viitattu 19.5.2016. http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf

Saarihahti, A. 2013. Elegantti Lahokehä vei voiton. Luonnonsuojelija 6, 23. Viitattu 27.5.2016. <http://www.sll.fi/luonnonsuojelija/lehtiarkisto/2013/6-1013/ls0613.pdf>

Saarihahti, A. & Von Freymann, A. 2016. Kestävä kehitys rakennetussa ympäristössä. Hämeen ammattikorkeakoulu. Maisemasuunnittelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Sahi, V. 2014. Koulumetsäopas – Käsikirja koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön. Koulumetsät. Ympäristökasvatus. Mitä me teemme. Suomen Luonnonsuojeluliitto. Viitattu 28.5.2016. <http://www.sll.fi/mita-me-teemme/ymparistokasvatus/koulumetsat/koulumetsaopas>

Salonen, A. 2016. Jotta tulevat sukupolvet voisivat olla meistä ylpeitä. Ympäristökasvatuspäivä. Ajankohtaista. Hämeen ELY-kesku. ELY-keskus. Viitattu 26.5.2016. <http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/56410/Arto+O.+Salonen+Ymp%C3%A4rist%C3%B6kasvatusp%C3%A4iv%C3%A4%2030032016/c9465433-7bed-47fd-9cf3-8626732e9c31>

Salonen, A. 7.5.2016. Kysymys: Ympäristötietoisuuden lisääminen ympäristösuunnittelun keinoin. Vastaanottaja Reeta Juvani. [sähköpostiviesti]. Viitattu 12.5.2016.

Salonen, A. & Bardy, M. 2015. Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. Aikuiskasvatus 1/2015. Viitattu 4.5.2016. https://www.academia.edu/11334115/Salonen_A._and_Bardy_M._2015_.Ekososiaalinen_sivistys_her%C3%A4tt%C3%A4%C3%A4_luottamusta_tulevaisuuteen._Aikuiskasvatus_35_1_4-15

Sirviö, J. (toim.) 2004. Viheralueiden kasvualustat. Viherympäristöliiton julkaisu 31. Helsinki: Artprint Oy. 44.

Sitra 2015. Kohti resurssiviisautta. Viitattu 12.4.2016. https://www.sitra.fi/sites/default/files/u753/resurssiviisaus_esite.pdf

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. Viitattu 16.5.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Syötävä puisto. 2016. Info. Syötävä puisto. Paikan tuntu. Viitattu 24.5.2016. <http://syotavapuisto.paikantuntu.fi/info/>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2013. Tarjolla entistä tarkempaa tietoa kaupungeista ja maaseudusta. Uutiset 2013. Uutisarkisto. Uutiset. Ajankohtaista. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 28.5.2016. https://www.tem.fi/ajankohtaista/uutiset/uutisarkisto/uutiset_2013/tarjolla_entista_tarkempaa_tietoa_kaupungeista_ja_maaseudusta.110744.news

Vesanummi, M. 2014. Palkittu tiitiäisen satupuisto leikittää talven plussakeleilla. Tampere. Uutiset. Yle. Viitattu 24.5.2016. http://yle.fi/uutiset/palkittu_tiitiaisen_satupuisto_leikittaa_talven_plussakeleilla/7112267

Virtanen, A. Kestävä kehitys luonnonvara- ja ympäristöalalla. 2006. Teoksessa Kaivola, T. & Rohweder, L. (toim.) Korkeakoulutuskestäväksi – Opas YK:n kestävästä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten. Opetusministeriön julkaisu 2006:4. Viitattu 12.4.2016.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm_8_opm04.pdf?lang=f 97-105.

Vuohensilta, A. 2015 Yksilön kulutusvalinnat ja teknologiset innovaatiot vai kollektiivinen käänne ihmisen ja luonnon suhteessa? Tampereen yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteiden yksikkö. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteiden kandidaatin tutkielma.

Willamo, R. 2005. Kokonaisvaltainen lähestymistapa ympäristönsuojelutieteessä. Sisällön moniulotteisuus ympäristönsuojelijan haasteena. *Environmentalica Fennica* 23. Helsinki: Bio- ja ympäristötieteiden laitos. Viitattu 25.5.2016. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/bio/bioja/vk/willamo/>

Willamo, R. 2004. Ympäristö: luontoa ja kulttuuria. Teoksessa Cantell, H. (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Juva: WS Bookwell Oy, 32-57.

Wolff, L. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Cantell, H. (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Juva: WS Bookwell Oy, 18-27.

Yle. 2005. Kuopioon keskustaan haetaan lisää eloa uudella osayleiskaavalla. Kuopio. Yle. Viitattu 27.5.2016. http://yle.fi/uutiset/kuopion_keskustaan_haetaan_lisaa_eloa_uudella_osayleiskaavalla/5870776

Yle. 2016. Turun kaupungin jakamien viljelylaatikoiden suosio yllätti. Uutiset. Yle. Viitattu 28.5.2016 http://yle.fi/uutiset/turun_kaupungin_jakamien_viljelylaatikoiden_suosio_yllatti/8881292

Ympäristöministeriö 2015. Kestävä kehitys. Mitä on kestävä kehitys? Viitattu 1.3.2016. http://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Kestava_kehitys/Mita_on_kestava_kehitys

Åhlberg, M. Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen teoreettista perustaa. 2006. Teoksessa Kaivola, T. & Rohweder, L. (toim.) *Korkeakoulutuskestäväksi – Opas YK:n kestävästä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten*. Opetusministeriön julkaisuja 2006:4. Viitattu 12.4.2016. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm_8_opm04.pdf?lang=f 28-36.

HAASTATTELUT

Koskinen, S. FT, MMM (ympäristösuojelutiede), lastentarhanopettaja. Ympäristökasvatuksen kouluttaja, tutkija ja konsultti. Haastattelu 12.5.2016.

Willamo, R. MMT, ympäristönsuojelutiede. Opinto-ohjaaja, tutkija ja opettaja: Helsingin yliopisto, ympäristönsuojelutieteiden laitos. Haastattelu 10.5.2016.

KYSELY MAISEMASUUNNITTELIJOILLE

Maisemasuunnittelijan mahdollisuudet ympäristökasvatuksen puitteiden luojana

Kyselyn kuvaus

Kuinka suunnittelija voi suunnitella fyysistä ympäristöä, joka tarjoaa ympäristökasvatusta tekeville ammattikunnille mahdollisuuksia havainnollistaa erilaisia ympäristötietoisuuden ja kestävyiden osatekijöitä.

Kysely on jaettu neljään laajempaan kokonaisuuteen, jotka ovat:

- ekologinen kestävyys
- taloudellinen kestävyys
- sosiaalinen kestävyys
- turvallisuus ja terveellisyys.

EKOLOGINEN KESTÄVYYS - BIODIVERSITEETTI

1. Minun on mahdollista suunnitella lasten käytössä oleville piha- ja viheralueille elementtejä, joilla voidaan havainnollistaa luonnon monimuotoisuutta.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

2. Koen luonnon monimuotoisuuden havainnollistamisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

3. Millaisten elementtien koet toimivan parhaiten luonnon monimuotoisuuden kokemiseen ja havainnollistamiseen?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Puupuistot
- ☐ Kasvien nimikyltit
- ☐ Pölyttäjiä, perhosia ja muita hyönteisiä houkuttelevat kasvit
- ☐ Lahopuutarhat
- ☐ Lintujen asuttamat puistikot
- ☐ Vesielementit
- ☐ Sammakkolammet
- ☐ Nurmikko (avojaloin kävely)
- ☐ Muu: _____

4. Koen vaivattomaksi suunnitella elementtejä, joilla voidaan havainnollistaa luonnon monimuotoisuutta.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

5. Mitkä asiat rajoittavat tällä hetkellä luonnon monimuotoisuuden havainnollistamista mahdollistavien elementtien suunnittelua tai suunnitelmien toteutusta?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Tilaajan intressit
- ☐ Ajalliset ja rahalliset resurssit
- ☐ Ammattialan yleiset lait ja asetukset
- ☐ Ammattialan yleiset työtavat ja ohjeet (VRT, VHT, InfraRYL..)
- ☐ Oma perehtyneisyys
- ☐ Oma kiinnostuneisuus
- ☐ Haluttujen materiaalien saatavuus
- ☐ Muu: _____

6. Miten luonnon monimuotoisuuden havainnollistamisen mahdollisuuksia voitaisiin jatkossa suunnitella paremmin, jos edellä mainitut haasteet pystyttäisiin ratkaisemaan?

EKOLOGINEN KESTÄVYYS - SYKLISET PROSESSIT

VEDEN KIERTO

7. **Minun on mahdollista suunnitella lasten käytössä oleville piha- ja viheralueille elementtejä, joilla voidaan havainnollistaa veden kiertoa.**

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

8. **Koen veden kierron havainnollistamisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.** *Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

9. **Millaisten elementtien koet toimivan parhaiten veden kierron kokemiseen ja havainnollistamiseen?**

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Monimuotoiset luonnonmukaiset hulevesiratkaisut (kosteikot, imeytysaltaat)
- ☐ Vesileikkivälineet
- ☐ Purojen rakentamisen mahdollisuudet
- ☐ Kasvihuoneet
- ☐ Muu: _____

10. **Koen vaivattomaksi suunnitella elementtejä, joilla voidaan havainnollistaa veden kiertoa.**

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

11. **Mitkä asiat rajoittavat tällä hetkellä veden kierron havainnollistamista mahdollistavien elementtien suunnittelua tai suunnitelmien toteutusta?**

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Tilaajan intressit
- ☐ Ajalliset ja rahalliset resurssit
- ☐ Ammattialan yleiset asetukset ja lait
- ☐ Ammattialan yleiset työtavat ja ohjeet (VRT, VHT, InfraRYL...)
- ☐ Oma perehtyneisyys
- ☐ Oma kiinnostuneisuus
- ☐ Haluttujen materiaalien saatavuus
- ☐ Muu: _____

12. Miten veden kierron havainnollistamisen mahdollisuuksia voitaisiin suunnitella jatkossa paremmin, jos edellä mainitut haasteet pystyttäisiin ratkaisemaan?

EKOLOGINEN KESTÄVYYS - SYKLISET PROSESSIT

RAVINNEKIERTO

13. Minun on mahdollista suunnitella lasten käytössä oleville piha- ja viheralueille elementtejä, joilla voidaan havainnollistaa ravinnerkiertoa.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

14. Koen ravinnerkierron havainnollistamisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla. Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

15. Millaiset elementit toimivat parhaiten ravinnerkierron havainnollistamiseen?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Kompostit
- ☐ Viljely
- ☐ Muu: _____

16. Koen vaivattomaksi suunnitella elementtejä, joilla voidaan havainnollistaa ravinnekiertoa.
Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

17. Mitkä asiat rajoittavat tällä hetkellä ravinnekierron havainnollistamista mahdollistavien elementtien suunnittelua tai suunnitelmien toteutusta?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Tilaajan intressit
- ☐ Ajalliset ja rahalliset resurssit
- ☐ Ammattialan yleiset asetukset ja lait
- ☐ Ammattialan yleiset työtavat ja ohjeet (VRT, VHT, InfraRYL...)
- ☐ Haluttujen materiaalien saatavuus
- ☐ Oma perehtyneisyys
- ☐ Oma kiinnostuneisuus
- ☐ Muu: _____

18. Miten ravinnekierron havainnollistamisen mahdollisuuksia voitaisiin suunnitella jatkossa paremmin, , jos edellä mainitut haasteet pystyttäisiin ratkaisemaan?

TALOUDELLINEN KESTÄVYYS

RESURSSIVIISAUS

Resurssiviisaus on kykyä käyttää erilaisia resursseja (luonnonvarat, raaka-aineet, energia, tuotteet, palvelut, tilat ja aika) harkistusti sekä hyvinvointia ja kestävää kehitystä edistävällä tavalla.

19. Minun on mahdollista suunnitella lasten käytössä oleville piha- ja viheralueille elementtejä, joilla voidaan havainnollistaa resurssiviisautta.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

20. Koen resurssiviisauden havainnollistamisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.*Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

21. Millaisten elementtien koet toimivan parhaiten resurssiviisauden kokemiseen ja havainnollistamiseen?*Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.*

- ☐ Uusiutuvien energianlähteiden mallit (aurinkoenergia, tuulienergia, vesienergia, biokaasu...)
- ☐ Hyötykasvien käyttö viheralueilla (herukkapensaat, omenapuut...)
- ☐ Viljelymahdollisuus
- ☐ Sadevesien kerääminen kasteluun
- ☐ Kierrätysmateriaalien käyttö viheralueen rakentamisessa
- ☐ Luonnonmateriaalien käyttö askartelussa ja taiteessa
- ☐ Viheralueen ylläpidon minimoiminen
- ☐ Muu: _____

22. Koen vaivattomaksi suunnitella elementtejä, joilla voidaan havainnollistaa resurssivisausta. Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

23. Mitkä asiat rajoittavat tällä hetkellä resurssiviisauden havainnollistamista mahdollistavien elementtien suunnittelua tai suunnitelmien toteutusta?*Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.*

- ☐ Tilaajan intressit
- ☐ Ajalliset ja rahalliset resurssit
- ☐ Ammattialan yleiset asetukset ja lait
- ☐ Ammattialan yleiset työtavat ja ohjeet (VRT, VHT, InfraRYL...)
- ☐ Haluttujen materiaalien saatavuus
- ☐ Oma perehtyneisyys
- ☐ Oma kiinnostuneisuus
- ☐ Muu: _____

24. Miten resurssiviisauden havainnollistamisen mahdollisuuksia voitaisiin suunnitella jatkossa paremmin, jos edellä mainitut haasteet pystyttäisiin ratkaisemaan?

SOSIAALINEN KESTÄVYYS

IHMISTEN KESKINÄINEN VUOROVAIKUTUS

25. Minun on mahdollista suunnitella lasten käytössä oleville piha- ja viheralueille elementtejä, joilla voidaan lisätä ja tukea ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

26. Koen ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen lisäämisen ja tukemisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

27. Mitkä asiat voisivat parhaiten lisätä ja tukea ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Mahdollisuus yhteisölliseen toimintaan
- ☐ Mahdollisuus spontaaneihin kohtaamisiin - erityinen oma tila kohtaamisia toivoville
- ☐ Mahdollisuus omaan tilaan - erityinen oma tila rauhaa toivoville
- ☐ Erilaisten sosiaalisten ryhmien kohtaaminen
- ☐ Eri ikäryhmien kohtaaminen
- ☐ Erilaisten sosiaalisten ryhmien tasa-arvoinen huomioiminen
- ☐ Eri ikäryhmien tasa-arvoinen huomioiminen
- ☐ Alueen käyttäjien yhteisten pelisääntöjen luominen

28. Koen vaivattomaksi suunnitella elementtejä, joilla voidaan lisätä ja tukea ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

29. Mitkä asiat rajoittavat tällä hetkellä ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta lisäävien ja tukkevien elementtien suunnittelua tai suunnitelmien toteutusta?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Tilaajan intressit
- ☐ Ajalliset ja rahalliset resurssit
- ☐ Ammattialan yleiset asetukset ja lait
- ☐ Ammattialan yleiset työtavat ja ohjeet (VRT, VHT, InfraRYL...)
- ☐ Oma perehtyneisyys
- ☐ Oma kiinnostuneisuus
- ☐ Muu: _____

30. Miten ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen lisäämisen ja tukemisen mahdollisuuksia voitaisiin suunnitella jatkossa paremmin, jos edellä mainitut haasteet pystyttäisiin ratkaisemaan?

SOSIAALINEN KESTÄVYYS

IHMISTEN JA YMPÄRISTÖN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS

31. Minun on mahdollista suunnitella lasten käytössä oleville piha- ja viheralueille elementtejä, joilla voidaan lisätä ja tukea ihmisten ja ympäristön välistä vuorovaikutusta.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

32. Koen ihmisten ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen lisäämisen ja tukemisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

33. Mitkä asiat voisivat parhaiten lisätä ja tukea ihmisten ja ympäristön välistä vuorovaikutusta?*Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.*

- ☐ Ihmisten osallistaminen ympäristön suunnitteluun
- ☐ Ihmisille tarjotaan mahdollisuus vaikuttaa positiivisesti ympäristöönsä
- ☐ Ympäristön esteettinen kokeminen
- ☐ Kannustetaan kokemaan ympäristöä kaikilla aisteilla
- ☐ Ympäristöjen suunnitteleminen "ihmisläheisiksi"
- ☐ Kasvillisuus- ja käyttöalueiden tarkoituksellinen sekoittuminen toisiinsa
- ☐ Mahdollisuus käyttää luonnonmateriaaleja luovasti leikeissä ja muissa tilanteissa
- ☐ Ympäristön muodostuminen henkilökohtaisesti merkitykselliseksi (kokemukset, muistot, toiveet, pelot, mielikuvitus, lempipaikat...)
- ☐ Muu: _____

34. Koen vaivattomaksi suunnitella elementtejä, joilla voidaan lisätä ja tukea ihmisten ja ympäristön välistä vuorovaikutusta.*Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

35. Mitkä asiat rajoittavat tällä hetkellä ihmisten ja ympäristön välistä vuorovaikutusta lisäävien ja tukevien elementtien suunnittelua tai suunnitelmien toteutusta?*Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.*

- ☐ Tilaaajan intressit
- ☐ Ajalliset ja rahalliset resurssit
- ☐ Ammattialan yleiset asetukset ja lait
- ☐ Ammattialan yleiset työtavat ja ohjeet (VRT, VHT, InfraRYL...)
- ☐ Oma perehtyneisyys
- ☐ Oma kiinnostuneisuus
- ☐ Muu: _____

36. Miten ihmisten ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen lisäämisen ja tukemisen mahdollisuuksia voitaisiin suunnitella jatkossa paremmin, jos edellä mainitut haasteet pystyttäisiin ratkaisemaan?

TURVALLISUUS & TERVEELLISYYS

VALVOTTAVUUS

37. Varhaiskasvatusikäisten valvottavuus lasten käytössä olevilla aidatuilla piha- ja viheralueilla.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Lapset saavat olla koko ajan näkymättömissä	☐	☐	☐	☐	Lasten tulee olla koko ajan näkyvillä

38. Varhaiskasvatusikäisten valvottavuus lasten käytössä olevilla aitaamattomilla piha- ja viheralueilla.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Lapset saavat olla koko ajan näkymättömissä	☐	☐	☐	☐	Lasten tulee olla koko ajan näkyvillä

TURVALLISUUS & TERVEELLISYYS

TURVALLISUUS

39. Varhaiskasvatusikäiset lapset voivat mielestäni oman vanhempansa valvonnassa:

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Leikkiä vesileikkejä
- ☐ Kiivetä puissa
- ☐ Kiivetä kivillä ja kallioilla
- ☐ Rakennella jotain yksinkertaisilla työkaluilla
- ☐ Istua nuotion ääressä
- ☐ Muu: _____

40. Varhaiskasvatusikäiset lapset voivat mielestäni hoitohenkilökunnan valvonnassa:

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Leikkiä vesileikkejä
- ☐ Kiivetä puissa
- ☐ Kiivetä kivillä ja kallioilla
- ☐ Rakennella jotain yksinkertaisilla työkaluilla
- ☐ Istua nuotion ääressä
- ☐ Muu: _____

41. Varhaiskasvatusikäisten lasten käytössä oleville piha- ja viheralueille voidaan mielestäni valita vain täysin myrkyttömiä kasveja.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

42. Mikä edeltävistä osa-alueista on mielestäsi lasten käytössä olevia piha- ja viheralueita suunniteltaessa kaikkein tärkein? * Merkitse vain yksi soikio.

- ☐ Ekologinen kestävyys
- ☐ Taloudellinen kestävyys
- ☐ Sosiaalinen kestävyys
- ☐ Turvallisuus & terveellisyys

43. Paljonko sinulla on takanasi työssäolovuosia viheralueiden suunnittelijana?

44. Onko viheralueiden suunnittelu päätoiminen työsi?

Merkitse vain yksi soikio.

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

45. Millaisissa rooleissa maisemasuunnittelija voisi mielestäsi toimia ympäristötietoisuutta edistävänä tahona?

46. Osaatko vinkata ympäristökasvatusprojekteista, joissa maisemasuunnittelulla on ollut vahva rooli?

47. Vapaa sana

KYSELY YMPÄRISTÖKASVATTAJILLE

Kysely maisemasuunnittelusta ympäristökasvattajille

KYSELYN TARKOITUS

Tarkoituksena on selvittää, kuinka maisemasuunnittelija voi suunnitella fyysistä ympäristöä, joka tarjoaa ympäristökasvatusta tekeville ammattikunnille mahdollisuuksia havainnollistaa erilaisia ympäristötietoisuuden ja kestävyiden osatekijöitä?

Kyselyllä halutaan löytää vastauksia siihen millaisia konkreettisia ympäristökasvatusta tukevia elementtejä ympäristökasvattajat toivovat ympäristöönsä ja millaiset elementit koetaan kaikkein tärkeimpinä.

Kuinka erityisesti lasten käytössä olevia piha- ja viheralueita voitaisiin kehittää suuntaan, jossa ympäristön puitteet mahdollistaisivat luovan ja kokemuksellisen oppimisen, jonka myötä kehittyisivät ympäristötietoiset arvot, tiedot sekä taidot?

Kysely on jaettu neljään laajempaan kokonaisuuteen, jotka ovat:

- ekologinen kestävyys
- taloudellinen kestävyys
- sosiaalinen kestävyys
- turvallisuus ja terveellisyys.

MITÄ MAISEMASUUNNITTELIJAT TEKEVÄT?

Maisemasuunnittelijat suunnittelevat viheralueita - kuten pihvoja, puistoja, puutarhoja, retkeilyalueita ja liikuntapaikkoja.

Maisemasuunnittelijan työnkuva voi vaihdella nimenomaisesta suunnittelutyöstä viheralueiden rakentamiseen ja ylläpidon koordinointiin, toiminnan johtamiseen, hallinnollisiin tehtäviin, erilaisiin kehittämissankkeisiin sekä neuvontaan ja viestintätehtäviin. Maisemasuunnittelijat työskentelevät yleensä kaupungeilla, suunnittelutoimistoissa, viheralan yritysissä, seurakunnissa tai yrittäjinä.

EKOLOGINEN KESTÄVYYS - BIODIVERSITEETTI

1. **Koen luonnon monimuotoisuuden kokemisen ja havainnollistamisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.**

Merkitse vain yksi soikio.

Täysin eri mieltä

☐☐☐☐

Täysin samaa mieltä

Liite 2/2

2. Millaiset elementit toimivat parhaiten luonnon monimuotoisuuden kokemiseen ja havainnollistamiseen?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

☐

Puupuistot

☐

Kasvien nimikyltit

☐

Pölyttäjiä, perhosia ja muita hyönteisiä houkuttelevat kasvit

☐

Lahopuutarhat

☐

Lintujen asuttamat puistikot

☐

Vesielementit

☐

Sammakkolammet

☐

Nurmikko (avojaloin kävely)

☐

Muu: _____

3. Miten luonnon monimuotoisuuden kokemuksen ja havainnollistamisen mahdollisuuksia voitaisiin jatkossa suunnitella paremmin?

EKOLOGINEN KESTÄVYYS - SYKLISET PROSESSIT

VEDEN KIERTO

4. Koen veden kierron kokemuksen ja havainnollistamisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.

Merkitse vain yksi soikio.

1

2

3

4

Täysin eri mieltä

☐☐☐☐

Täysin samaa mieltä

5. Millaiset elementit toimivat parhaiten veden kierron kokemiseen ja havainnollistamiseen?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Monimuotoiset luonnonmukaiset hulevesiratkaisut (kosteikot, imeytysaltaat)
- ☐ Vesileikkivälineet
- ☐ Purojen rakentamisen mahdollisuudet
- ☐ Kasvihuoneet
- ☐ Muu: _____

6. Miten veden kierron kokemisen ja havainnollistamisen mahdollisuuksia voitaisiin jatkossa suunnitella paremmin?

EKOLOGINEN KESTÄVYYS - SYKLISET PROSESSIT

RAVINNEKIERTO

7. Koen ravinnekierron kokemisen ja havainnollistamisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

8. Millaiset elementit toimivat parhaiten ravinnekierron havainnollistamiseen?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Kompostit
- ☐ Viljely
- ☐ Muu: _____

9. Miten ravinnekierron kokemisen ja havainnollistamisen mahdollisuuksia voitaisiin jatkossa suunnitella paremmin?

TALOUDELLINEN KESTÄVYYS

RESURSSIVIISAUS

Resurssiviisaus on kykyä käyttää erilaisia resursseja (luonnonvarat, raaka-aineet, energia, tuotteet, palvelut, tilat ja aika) harkistusti sekä hyvinvointia ja kestäväää kehitystä edistävällä tavalla.

10. **Koen resurssiviisauden kokemisen ja havainnollistamisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.**

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

11. **Millaiset elementit toimivat parhaiten resurssiviisauden kokemiseen ja havainnollistamiseen?**

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Uusiutuvien energianlähteiden mallit (aurinkoenergia, tuulienergia, vesienergia, bio-kaasu...)
- ☐ Hyötykasvien käyttö viheralueilla (herukkapensaat, omenapuut...)
- ☐ Viljelymahdollisuus
- ☐ Sadevesien kerääminen kasteluun
- ☐ Kierrätysmateriaalien käyttö viheralueen rakentamisessa
- ☐ Luonnonmateriaalien käyttö askartelussa ja taiteessa
- ☐ Viheralueen ylläpidon minimoiminen

Muu: _____

12. **Miten resurssiviisauden kokemisen ja havainnollistamisen mahdollisuuksia voitaisiin jatkossa suunnitella paremmin?**

SOSIAALINEN KESTÄVYYS

IHMISTEN KESKINÄINEN VUOROVAIKUTUS

13. Koen ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen lisäämisen ja tukemisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

14. Millaiset elementit tukevat ja lisäävät ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta parhaiten?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Mahdollisuus yhteisölliseen toimintaan
- ☐ Mahdollisuus spontaaneihin kohtaamisiin - erityinen oma tila kohtaamisia toivoville
- ☐ Mahdollisuus omaan tilaan - erityinen oma tila rauhaa toivoville
- ☐ Erilaisten sosiaalisten ryhmien kohtaaminen
- ☐ Eri ikäryhmien kohtaaminen
- ☐ Erilaisten sosiaalisten ryhmien tasa-arvoinen huomioiminen
- ☐ Eri ikäryhmien tasa-arvoinen huomioiminen Alu-
- ☐ een käyttäjien yhteisten pelisääntöjen luominen
- ☐ Muu: _____

15. Miten ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta voitaisiin jatkossa tukea ja lisätä paremmin?

SOSIAALINEN KESTÄVYYS

IHMISEN JA YMPÄRISTÖN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS

16. Koen ihmisten ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen lisäämisen ja tukemisen mahdollisuuden tärkeänä lasten käytössä olevilla piha- ja viheralueilla.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	
Täysin eri mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin samaa mieltä

17. Millaiset elementit tukevat ja lisäävät ihmisten ja ympäristön välistä vuorovaikutusta parhaiten?

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- ☐ Ihmisten osallistaminen ympäristön suunnitteluun
- ☐ Ihmisille tarjotaan mahdollisuus vaikuttaa positiivisesti ympäristöönsä
- ☐ Ympäristön esteettinen kokeminen
- ☐ Kannustetaan kokemaan ympäristöä kaikilla aisteilla
- ☐ Ympäristöjen suunnitteleminen "ihmisläheiseksi"
- ☐ Kasvillisuus- ja käyttöalueiden tarkoituksellinen sekoittuminen toisiinsa
- ☐ Mahdollisuus käyttää luonnonmateriaaleja luovasti leikeissä ja muissa tilanteissa
- ☐ Ympäristön muodostuminen henkilökohtaisesti merkitykselliseksi (kokemukset, muistot, toiveet, pelot, mielikuvitus, lempipaikat...)
- ☐ Muu: _____

18. Miten ihmisten ja ympäristön välistä vuorovaikutusta voitaisiin jatkossa tukea ja lisätä paremmin?

TURVALLISUUS & TERVEELLISYYS

VALVOTTAVUUS

19. Varhaiskasvatusikäisten valvottavuus lasten käytössä olevilla aidatuilla piha- ja viheralueilla.*Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	
Lapset saavat olla koko ajan näkymättömissä	☐	☐	☐	☐	Lasten tulee olla koko ajan näkyvillä

20. Varhaiskasvatusikäisten valvottavuus lasten käytössä olevilla aitaamattomilla piha- ja viheralueilla.*Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	
Lapset saavat olla koko ajan näkymättömissä	☐	☐	☐	☐	Lasten tulee olla koko ajan näkyvillä

TURVALLISUUS & TERVEELLISYYS**TURVALLISUUS JA TERVEELLISYYS****21. Varhaiskasvatusikäiset lapset voivat mielestäni oman vanhemapansa valvonnassa:***Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.*

- ☐ Leikkiä vesileikkejä
- ☐ Kiivetä puissa
- ☐ Kiivetä kivillä ja kallioilla
- ☐ Rakennella jotain yksinkertaisilla työkaluilla
- ☐ Istua nuotion ääressä

22. Varhaiskasvatusikäiset lapset voivat mielestäni hoitohenkilökunnan valvonnassa:*Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.*

- ☐ Leikkiä vesileikkejä
- ☐ Kiivetä puissa
- ☐ Kiivetä kivillä ja kallioilla
- ☐ Rakennella jotain yksinkertaisilla työkaluilla
- ☐ Istua nuotion ääressä

23. Varhaiskasvatusikäisten lasten käytössä oleville piha- ja viheralueille voidaan mielestäni valita vain täysin myrkyttömiä kasveja.*Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	
Täysin samaa mieltä	☐	☐	☐	☐	Täysin eri mieltä

TÄRKEÄ TULEVAISUUS

24. Mikä edeltävistä osa-alueista on mielestäsi lasten käytössä olevia piha- ja viheralueita suunniteltaessa kaikkein tärkein? * Merkitse vain yksi soikio.

- ☐ Ekologinen kestävyys
- ☐ Taloudellinen kestävyys
- ☐ Sosiaalinen kestävyys
- ☐ Turvallisuus & terveellisyys

25. Kuinka ympäristöä suunniteltaessa voitaisiin huomioida ympäristökasvatuksellinen arvo-
kasvatus ja herkkyyshä kasvatus?

26. Millaisissa rooleissa maisemasuunnittelija voisi mielestäsi toimia ympäristötietoisuutta edistävänä tahona?

27. Osaatko vinkata ympäristökasvatusprojekteista, joissa maisemasuunnittelulla on ollut vahva rooli?

28. Millaista yhteistyötä toivoisit viheralueiden suunnittelijoiden ja ympäristökasvattajien välille?

29. Vapaa sana

